

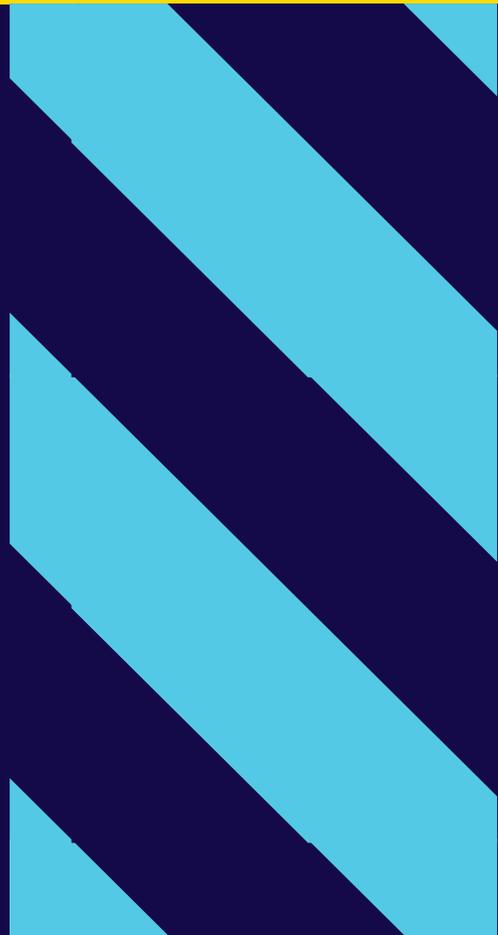
FORBRUKSFORSKNINGSINSTITUTTET SIFO

Dyrtid III

Husholdenes økonomiske trygghet i mars 2023

Christian Poppe og Elaine Kempson

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

© Forbruksforskningsinstituttet SIFO
OsloMet – storbyuniversitetet
SIFO-Rapport 3 – 2023

Forbruksforskningsinstituttet SIFO
OsloMet – storbyuniversitetet
Stensberggt. 26 – 7. etg.
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 Oslo
www.oslomet.no/om/sifo

Forbruksforskningsinstituttet SIFO utgir:

- Rapporter – som er kvalitetssikret og godkjennes av SIFO ved direktør/forskningsledere
- Notater – som godkjennes av prosjektleder.

Det må ikke kopieres fra denne rapporten i strid med åndsverksloven. Rapporter lagt ut på Internett, er lagt ut kun for lesing på skjerm og utskrift til eget bruk. Enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring utover dette må avtales med SIFO. Utnyttelse i strid med lov eller avtale, medfører erstatningsansvar.

STORBYUNIVERSITETET
FORBRUKSFORSKNINGSINSTITUTTET SIFO

Tittel Dyrtid III - Husholdenes økonomiske trygghet i mars 2023	Antall sider 47	Dato 05.06.2023
Title The Norwegian cost-of-living crisis – financial well-being March 2023	ISBN 978-82-7063-554-2	ISSN
Forfatter(e) Christian Poppe Elaine Kempson	Prosjektnummer 203142	Faglig ansvarlig sign. <i>Silje E Skuland</i>
Oppdragsgiver Barne- og familiedepartementet (BFD)		
Sammendrag Et økende økonomisk, sosialt og helsemessig skille vokser fram i det norske samfunnet — mellom en halvpart som er økonomisk trygge, hvor livet mer eller mindre fortsetter som før, og en voksende minoritet på 18 prosent av husholdene som befinner seg i motsatt ende av det økonomiske trygghetsspekteret. Blant disse er økonomiske problemer vanlig, til tross for de omfattende utgiftskuttene de har gjort over lengre tid og fortsatt gjør. Også den helsemessige og sosiale situasjon rammes i dette sjiktet av befolkningen.		
Summary A growing economic, social and health divide is emerging in Norwegian society between the half of households that are financially secure, for whom life has continued more or less as usual during the cost-of-living crisis with little need to economise and no effect on their health, and the one in five households (18 per cent) at the opposite end of the financial security spectrum where financial problems are the norm, despite the draconian expenditure cuts they have made. Both their finances, health, and social life have been severely affected.		
Stikkord Dyrtid, økonomisk trygghet, levekostnader, betalingsproblemer, ulikhet		
Keywords Cost-of-living crisis, financial well-being, payment problems, inequality		

Forord

Dette er den fjerde rapporten om dyrtiden i Norge.

Forbruksforskningsinstituttet SIFO og forfatterne vil takke Kantar TNS for gode innspill til spørreskjemaet og den praktiske gjennomføringen av surveyen. Vi ønsker også å takke Barne- og familiedepartementet (BFD) for oppdraget.

Kvalitetskontrollen av rapporten ble gjort av direktør/forsker Eivind Jacobsen.

Oslo, mai 2023

Forbruksforskningsinstituttet SIFO

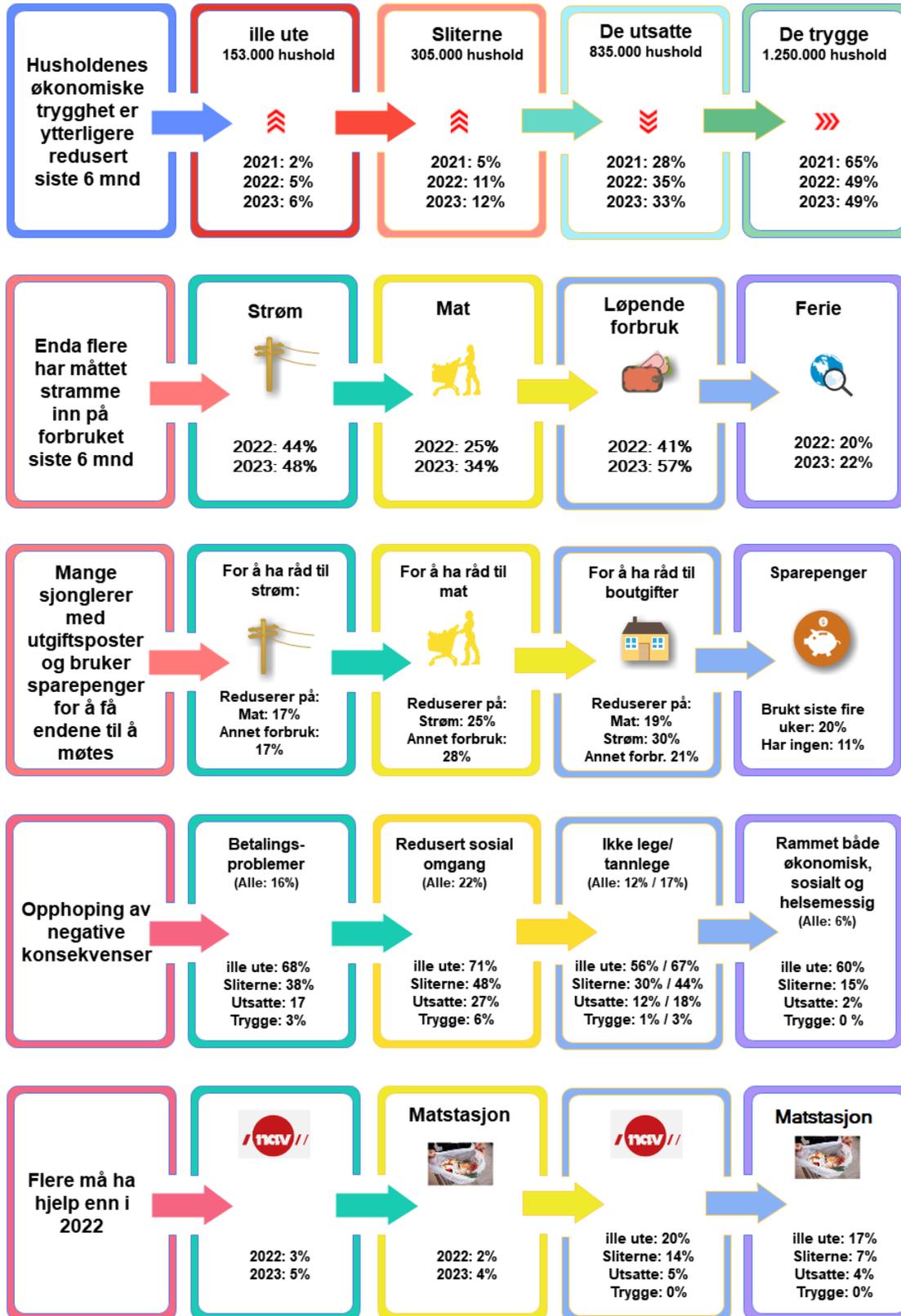
OsloMet – Storbyuniversitetet

Innhold

Forord	2
Hovedfunn	4
Sammendrag	5
English Summary	7
1 Innledning	9
1.1 Dyrtid	9
1.2 Perioden september 2022 — Mars 2023	10
1.3 Problemstillinger og rapportens oppbygging	12
2 SIFOs økonomiske trygghetsbarometer	14
3 Husholdenes tilpasninger til dyrtiden	19
3.1 Flere strammer inn på forbruket	19
3.2 Trygghetsbarometeret: Strategier på de fire trygghetsnivåene	23
4 Dyrtidens økonomiske konsekvenser	27
4.1 Lån og sparepenger	27
4.2 Betalingsproblemer	28
4.3 Trygghetsbarometeret: Økonomiske konsekvenser på de fire trygghetsnivåene	31
5 Dyrtidens sosiale og helsemessige konsekvenser	34
5.1 Sosiale konsekvenser	34
5.2 Helsemessige konsekvenser	35
5.3 Trygghetsbarometeret: sosiale og helsemessige konsekvenser på de fire trygghetsnivåene	37
6 Hva kjennetegner husholdene på de fire trygghetsnivåene?	39
7 Konklusjon: Flere har fått en tøffere hverdag	43
Referanser	48
Vedlegg 1: Metode	49
Vedlegg 2: Datainnsamlingen i mars 2023	52

Hovedfunn

(Hushold, mars 2023)

Sammendrag

Siden dyrtiden begynte, har det vært en markant nedgang i det økonomiske trygghetsnivået blant norske hushold. I juni 2021 var to tredjedeler (65 prosent) økonomisk sikre. Dette falt til halvparten (49 prosent) i juni/august 2022 og har holdt seg på dette nivået siden da. I samme periode har andelen hushold med økonomiske utfordringer steget betydelig fra sju prosent i juni 2021 til 16 prosent i juni/august 2022 og 18 prosent i mars 2023.

Transporten nedover på det økonomiske trygghetsbarometeret fra juni/august 2022 til mars 2023 har imidlertid vært mer beskjeden enn man kunne forvente da husholdene gikk inn i vintermånedene med et økende behov for strøm. At vi ikke ser større endringer enn det vi gjør skyldes blant annet regjeringens strømstøtte. Men husholdene har også strammet inn remmen betraktelig for å møte de økende kostnadene.

Tiltak for å håndtere økte levekostnader, som å redusere innetemperaturen, dusje mindre og bruke strømkrevende utstyr når strømprisene er lavest, er utbredt og har holdt seg siden juni/august 2022. Og mange hushold har endret handlevanene for å finne billigere matvarer. Men utover dette har stadig flere måttet gjøre mer inngripende sparetiltak. For eksempel har andelen hushold som bare varmer opp deler av boligen for å ha råd til strøm økt fra 17 til 21 prosent. Videre har redusert bruk av strøm til oppvarming og andre formål økt kraftig fra seks til 25 prosent. Dessuten ser vi en voksende andel som har kuttet i annet forbruk for å ha råd til mat, fra 11 prosent i juni/august i fjor til 28 prosent i mars i år. Og dobbelt så mange husholdninger har vært på matstasjon siste seks måneder — opp fra to til fire prosent.

I tillegg til utfordringer med å dekke mat- og strømkostnader blir husholdenes økonomi i økende grad utfordret på et tredje område: bokostnader. For boligeiere med boliglån er stigende boliglånsrenter det siste halvåret blitt en betydelig utgiftspost, mens høyere husleier er blitt en alvorlig belastning for leietakerne. Rundt en fjerdedel av alle hushold sier at økte bokostnader nå utgjør det største innhugget i økonomien. Å redusere forbruket av strøm, mat og andre varer og tjenester for å dekke kostnadene ved å bo er fremtredende måter å stramme inn på — og det i økende grad sammenlignet med juni/august 2022.

Sammenhengen mellom innstramningstiltak og lav grad av økonomisk trygghet er tydelig, noe som indikerer at dyrtiden uforholdsmessig rammer de som har minst å gå på. For eksempel har åtte av ti av de med lavest økonomisk trygghet kuttet strømforbruket for å ha råd til mat, og 17 prosent har vært på matstasjon.

Under dyrtiden har det vært en forverring på nesten alle indikatorene i trygghetsbarometeret. Den mest bemerkelsesverdige endringen siden juni/august 2022 er økningen fra 12 til 15 prosent i andelen hushold som ligger etter med regninger eller låneforpliktelser. I mars 2023 skylder tre prosent av husholdene penger på tre eller flere typer av krav. Dessuten har andelen som ligger etter økt på nesten alle typer engasjementer, bortsett fra husleie og forbrukslån. I løpet av de siste seks månedene har ett av ti hushold kontaktet minst én kreditor for å finne en måte å håndtere betalingsproblemene på, og litt over fire av ti oppnådde en ny avtale. Men seks av ti fikk det ikke, og denne andelen er langt høyere når kreditor er kommuner, skatteetaten eller den internettleverandør. Henvvisning til økonomisk rådgivning er sjelden.

Gitt stigende renter gjennom vinteren har vi sett spesielt på betalingsproblemer knyttet til boliglån. Analysene viser at 3.5 prosent av boligeiere med boliglån/rammelån var på etterskudd med både boliglånet og minst én annen type krav, og at 2.5 prosent av boligkjøperne kan ha alvorlige problemer med å betale renter og avdrag. Et mindretall (15 prosent) av alle eiere med boliglån har kontaktet banken for å reforhandle lånevilkårene, og de fleste av dem har fått til en refinansiering eller alternativ betalingsplan. Uten imøtekommenhet fra boliglånbankenes side ville økningen i andelen hushold med betalingsproblemer sannsynligvis vært større.

Andre økonomiske konsekvenser av dyrtiden inkluderer en økning (fra 18 til 21 prosent) i andelen hushold som har brukt sparepenger for å håndtere økte utgifter. Andelen som har tatt opp usikret kreditt har holdt seg uendret, selv om 3 prosent sier at lånevolumet har økt mye det siste halvåret. Siden juni/august 2022 har det vært en økning fra tre til fem prosent i andelen hushold som har kontaktet NAV for å få hjelp til å betale regninger eller kjøpe mat.

Dyrtiden har også hatt sosiale og helsemessige konsekvenser. Ett av fem hushold rapporterer at sosial omgang med andre er blitt mer begrenset. Dette er en økning sammenlignet med juni/august 2022. Økonomiske problemer har dessuten skapt problemer mellom familiemedlemmer i ett av ti hushold. Barnefamiliene, og da særlig enslige forsørgere, er hardest rammet av dette. Den økonomiske situasjonen går også ut over helsen, og mange flere bekymrer seg over økonomien i mars enn for seks måneder siden. Mens tre av ti er bekymret for økonomien, sier 22 prosent at den økonomiske situasjonen innvirker negativt på den psykiske helsen og 17 prosent mener den går ut over den fysiske helsen. Økte levekostnader har også ført til at et mindretall av husholdningene ikke har oppsøkt lege (12 prosent) eller tannlege (17 prosent). Fem prosent har ikke kjøpt medisinen eller utstyret de trenger.

Et økende økonomisk, sosialt og helsemessig skille vokser fram i det norske samfunnet — mellom en halvpart som er økonomisk trygge, hvor livet mer eller mindre fortsetter som før, og en voksende minoritet på 18 prosent av husholdene som befinner seg i motsatt ende av det økonomiske trygghetsspekteret. Blant disse er økonomiske problemer vanlig, til tross for de omfattende utgiftskuttene de har gjort over lengre tid og fortsatt gjør. Også den helsemessige og sosiale situasjon rammes i dette sjiktet av befolkningen.

English Summary

Since the start of the cost-of-living crisis, there has been a very marked decline in the level of financial well-being of Norwegian households. In June 2021, two-thirds (65 per cent) of them were financially secure; this fell to half (49 per cent) in June/August 2022 and remained at this level in March 2023. Over the same period, the proportion of households showing signs of financial difficulty has risen substantially from 7 per cent in June 2021 to 16 per cent in June/August 2022 and 18 per cent in March 2023.

However, the decline since June/August 2022 has been more modest than might have been expected as households faced the winter months when electricity use increases appreciably. This is partly due to Government measures to protect households, particularly from rising electricity prices. But households have also tightened their belts appreciably to deal with the rising costs.

Prudent measures to deal with rising living costs, such as reducing the heating temperature, showering less and using power-intensive equipment when tariffs are cheaper, were widespread and have stayed the same since June/August 2022. And more households have changed their food shopping pattern to find more affordable alternatives. But more severe austerity measures had increased quite significantly: for example, the proportion of households who were heating only part of their home to afford electricity bills had risen from 17 to 21 per cent, reduced use of electricity for heating and other purposes to afford food had steeply increased from 6 to 25 per cent, and reductions in other consumption to buy food had risen from 11 to 28 per cent. And twice as many households had used a food bank – up from 2 to 4 per cent.

Moreover, adding to making ends meet to cover food and electricity costs, household finances are increasingly challenged in a third area: housing costs. For home buyers, rising mortgage interest over the last six months is a significant expense, while increased rents have become a severe burden to the tenants. Around a quarter of all households say housing costs make the biggest dent in the economy. Reducing the consumption of electricity, food, and other goods and services to afford housing costs are prominent strategies, and increasingly so compared to June/August 2022.

The links between the use of such austerity measures and lower levels of financial well-being were strong, indicating that the cost-of-living crisis has disproportionately hit the minority of households that were already in financial difficulty. For example, eight in ten of those at the lowest level of financial security had cut electricity consumption to afford food, and 17 per cent had been to a food station.

During the cost-of-living crisis, there has been a decline in all the indicators in our barometer. Still, the most notable change since Jun/August 2022 is the rise from 12 to 15 per cent in households with arrears on bills or credit commitments. In March 2023, three per cent owed money on three or more types of commitment. Moreover, arrears levels had increased across almost all types of commitment, except rent and consumer loans. One in ten households had contacted at least one creditor to find a way of dealing with payment difficulties, and just over four in ten reached an affordable arrangement. But six of ten did not, and this proportion was far higher for contacts with municipalities, the Tax Authority and internet providers. Referral to money advisers was rare.

Given rising interest rates, payment problems on home loans were investigated in more detail. They showed that 3.5 per cent of home buyers were in arrears with both their mortgage and at least one other type of commitment and that 2.5 per cent of home buyers could have persistent arrears. Although only a minority (15 per cent) of all home buyers had contacted their lender to renegotiate their loan terms, most had been successful. Many of these had avoided arrears.

Other financial consequences included an increase (from 18 to 21 per cent) in households needing to use their savings to deal with the cost-of-living crisis. The proportion borrowing had stayed the same, although 3 per cent said that their level of borrowing had increased a lot over the past six months.

Notably, since June/August 2022, there has been an increase from three to five per cent in the proportion of households contacting NAV for help to pay bills or buy food.

The cost-of-living crisis has also had social and health consequences for Norwegian households. Social life has affected one in five households, and the number has increased since June/August 2022. Financial problems have created family tensions in one in ten households, with lone parents being hardest hit. Health has also been adversely affected, and many more households are worried about their finances than in Jun/August 2022. Three in ten worried about their finances; 22 per cent of respondents said that their mental health had been affected, and 17 per cent their physical health. Cost-of-living increases have also led to a minority of households not visiting the doctor (12 per cent) or dentist (17 per cent) and not buying the medication or equipment they need (5 per cent).

A growing economic, social and health divide is emerging in Norwegian society between the half of households that are financially secure, for whom life has continued more or less as usual during the cost-of-living crisis with little need to economise and no effect on their health, and the one in five households (18 per cent) at the opposite end of the financial security spectrum where financial problems are the norm, despite the draconian expenditure cuts they have made. Both their finances, health, and social life have been severely affected.

1 Innledning

I likhet med mange andre land, er Norge inne i en periode med unormalt høy prisstigning. Vi har kalt dette for *dyrtid*. Når prisene stiger mye, blir husholdene tvunget til å stramme inn på forbruket. I utgangspunktet har mange rom i økonomien til å gjøre de nødvendige justeringene uten at det går utover livskvaliteten i særlig grad. Men for de som allerede lever på marginene vil nærmest enhver prisstigning på livsnødvendigheter som mat, transport, strøm og boutgifter raskt skape store problemer. Dyrtiden rammer de ressursvake først og mest.

1.1 Dyrtid

Begrepet dyrtid viser generelt til perioder med høy prisstigning og hvor folks inntekter ikke holder følge. Men dyrtiden handler om noe mer enn det. Misforholdet mellom inntekter og utgifter er for det første betydelig. For det andre kommer endringene plutselig, og kaster opp-ned på folks økonomiske vaner og framtidsutsikter. For det tredje er det ikke snakk om prisstigning på en hvilken som helst vare, men på helt nødvendige varer og tjenester. Dyrtid handler med andre ord om fundamentale endringer i folks levekår. For det fjerde er det en tidsdimensjon som er viktig, for ingen har evigvarende ressurser å trekke på. Jo lengre dyrtiden varer, jo flere vil slite. Dyrtid skaper økte økonomiske og sosiale forskjeller i samfunnet, og fører i ytterste konsekvens til fattigdom for de som rammes hardest.

Historisk er begrepet dyrtid knyttet til den politiske venstresiden. Det ble særlig brukt om nødsituasjonen under og like etter første verdenskrig da levekostnadene ble mer enn tredoblet mellom 1914 til 1920. «Kamp mot dyrtiden!» ble da en sentral parole for arbeiderbevegelsen, og det ble avholdt mange demonstrasjoner rundt om i landet. I 1917 bevilget regjeringen 84 millioner i dyrtidshjelp, og på mange arbeidsplasser fikk arbeiderne gjennomslag for dyrtidstillegg i lønningene. I desember 1918 kom Stortinget sammen i en ekstraordinær sesjon for å diskutere dyrtidsspørsmål og vedta dyrtidstillegg for offentlige tjenestemenn.¹ Slike tillegg ble også gitt etter andre verdenskrig, men da kalt indekstillegg og knyttet til konsumprisindeksen.² Begrepet dyrtid dukket igjen opp under EF-striden tidlig på 1970-tallet, da vi fikk «Arbeiderkomiteen mot EEC og dyrtid».³ Men i etterkrigstiden er den politiske diskusjonen om prisstigning først og fremst knyttet til begrepet *inflasjon*. Dette er en teknokratisk tilnærming med røtter i økonomisk teori, som flytter oppmerksomheten fra folks hverdagssituasjon til en forestilling om at økonomisk vekst og stigende priser kan styres ved hjelp av pengepolitiske virkemidler. Norges bank har som kjent et mål om å holde inflasjonen på to prosent. Regulering av styringsrenten er her det viktigste verktøyet.

I 2022 har begrepet dyrtid likevel dukket opp i den politiske debatten på nytt.⁴ Det henger naturligvis sammen med at prisstigningen ligger langt over inflasjonsmålet på to prosent. Men det har først og fremst sammenheng med at de økonomiske og sosiale konsekvensene av prisstigningen har vært store, noe ikke minst våre egne rapporter om økonomisk trygghet har dokumentert (Poppe and Kempson 2022a, 2022b, 2023). For første gang på flere ti-år har vi fått en fattigdomsdiskusjon i Norge, med fokus på at offentlige stønader ikke på langt nær holder følge med prisstigningen og at mange har måttet henvende seg til matsentraler for gratis utdeling av mat.⁵ Selv om vi heldigvis er langt fra nødtilstandene i mellomkrigstiden, viser dette at begrepet dyrtid reiser en helt annen type diskusjon enn inflasjonstilnærmingen. Dyrtid retter oppmerksomheten mot de svakeste, de mest utsatte og hardest rammede, og setter temaer som velferdsstat, verdighet og rettferdig fordeling på dagsorden. Når vi også i denne rapporten knytter analysene om økonomisk trygghet til begrepet dyrtid er det

¹ <https://no.wikipedia.org/wiki/Dyrtid>

² <https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Dyrtid>

³ <https://marxisme.no/kamp-mot-dyrtid-eec/>

⁴ Retriver: «dyrtid» brukt 1235 ganger i 2022. Brukes flittigst av venstresiden ved SV, Rødt, Arbeiderpartiet, men også FrP. Sjelden eller aldri av Høyre. Til sammenlikning: «inflasjon» brukt over 20.000 ganger i samme periode. jf. Analyse av Sjefredaktør Veslemøy Hedvig Østrem, i Altinet.

⁵ Startskuddet var NRK-programmet Debatten 15. november basert på SIFOs rapport Dyrtid under oppseiling II

nettopp av hensyn til de mest utsatte husholdene, ikke fordi vi har noe uttrykt ønske om å knytte oss til den politiske venstresiden. Uansett hvem som styrer er det helt klart et behov for å skjerme de svakeste i tiden som kommer, og også gjennomføre tiltak som kan forebygge at mange flere trekkes inn i uakseptable levekår.

Det er vanskelig å gi noe eksakt startpunkt for den nye dyrtiden i Norge. Det faller også utenfor denne rapportens rammer å gi en fullgod beskrivelse av årsakene til den høye prisstigningen. Likevel er det rimelig å legge startpunktet noe løselig til sensommeren/høsten 2021, da ubalanse i det europeiske energimarkedet førte til at prisene på drivstoff og strøm begynte å stige kraftig. Utviklingen ble ytterligere forsterket da Russland gikk inn i Ukraina i februar 2022. Utover våren og sommeren gjorde også matprisene et solid hopp, noe som dels skyldtes økte priser på import og dels innenlandske forhold. Fra og med september 2021 begynte dessuten Norges Bank med rentehevinger for å få inflasjonen ned. Da SIFO gjorde sine to surveyer i juni og august 2022 hadde styringsrenten steget fra null i august 2021 til henholdsvis 0.75 og 1.25 prosent, noe som drev boliglånsrentene opp mot tre-tallet. Skatter og kommunale avgifter i mange kommuner steg også i denne perioden. Våre to surveyer dokumenterte en kraftig reduksjon i husholdenes økonomiske trygghet og omfattende endringer i forbrukernes markedsatferd og dramatiske effekter i lommer av befolkningen, som for eksempel utbredte betalingsproblemer og spor av matfattigdom (Poppe and Kempson 2022a, 2022b). Se også kapittel 2 i denne rapporten.

Det er grunn til å understreke at effekten av dyrtiden kunne vært verre. Dette skyldes en rekke forhold, blant annet at husholdene strammet inn på forbruket og disponerte pengene annerledes. Dessuten hadde mange spart penger under koronaen og følgelig kunne trekke på en økonomisk buffer da dyrtiden kom. I desember 2021 ble strømstøtteordningen innført for å avhjelpe de svært høye strømprisene, og den ble ytterligere forbedret året etter (Tangeland et al. 2022). Dette har avgjort hatt stor betydning for at et flertall av husholdene tross alt har holdt seg på relativt trygg grunn økonomisk i 2022. Videre har statsfinansene vært gode, og arbeidsløsheten har vært lav: rundt 3.3 prosent i de første åtte månedene av 2022. I de første månedene av 2023 har ledigheten vært svakt økende.⁶

1.2 Perioden september 2022 — Mars 2023

Analysene i denne rapporten er basert på en survey i mars 2023. Spørsmålene som stilles dekker seks-måneders perioden mellom september 2022 og mars 2023. I disse månedene har velferdsstaten kommet mer på banen med avhjelpende tiltak. Vi har allerede nevnt strømstøtten. Regjeringen har beregnet at husholdningene i Sørvest-Norge fikk dekket om lag 43 prosent av strømregningen sin i 2022.⁷ Mellom september og desember var stønadssatsen 70 prosent av strømpriser over 70 øre. I perioden januar—mars 2023 er støtten forhøyet til 90 prosent. Dessuten er strukturen i støtteordningen forbedret fra å være basert på gjennomsnittlig månedlig spotpris til strømprisen time for time.⁸

Også andre tiltak har vært innført for å lette presset i de mest utsatte husholdenes økonomi. For eksempel fikk sosialhjelpsmottakere 1000 kroner i en engangsutbetaling i desember/januar, og ytterligere 1000 kroner pr barn for barnefamiliene i denne gruppen. Og i februar fikk de med minstesats på uføretrygd en tilsvarende engangsutbetaling på 3.000 kroner. Videre ble satsene for bostøtte til lavinntektsfamilier midlertidig økt i 2022, og disse satsene ble senere forlenget inn i 2023. Det gjør at et større antall har fått bostøtte i perioden våre data dekker, og at flere har fått mer utbetalt. Bostøttmottakere har også fått mer strømstøtte mellom desember 2022 til og april 2023, med utbetaling fra og med januar til og med mai.⁹ Dessuten ble barnetrygden justert for aleneforsørgerne

⁶ <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/artikler/arbeidsledighet-i-norge>

⁷ <https://e24.no/energi-og-klimatekniikk/staten-betalte-naer-33-mrd-i-stromstoette-i-fjor>

⁸ <https://www.regjeringen.no/no/tema/energi/regjeringens-stromtiltak/id2900232/?expand=factbox2900261>

⁹ <https://www.husbanken.no/person/bostotte/stromtilskudd/>. Antall registrerte arbeidssøke hos Nav ligger omtrent ett prosentpoeng lavere: <https://www.finansavisen.no/makro/2023/06/02/8012926/arbeidsledigheten-i-norge-synker-48.800-personer-var-helt-arbeidsledige-i-mai-tilsvarende-1-7-prosent>

senhøstes 2022, og fra 1. mars 2023 ble satsene for denne gruppen ytterligere forbedret. I tillegg ble også småbarnstillegget til enslige forsørgere med barn under tre år økt.¹⁰ Nok et tiltak er at enslige minstepensjonister fikk økt alderspensjonen med rundt 4.000 kroner pr måned i januar 2023. Alle disse tiltakene er målrettede og hjelper på en stram økonomi blant de mest sårbare.¹¹ Det har imidlertid vist seg at det knytter seg visse utfordringer til at stønadene er linket opp til hverandre i et system, og at økninger i én stønad kan føre til reduksjon i andre stønader slik at vinningen går opp i spinningen. Sist dette skjedde var i forbindelse med den nevnte justeringen av barnetrygden i mars, men dette skal nå være rettet opp.¹²

En annen utfordring er at for de fleste vil trolig effekten av disse tiltakene spises opp av prisstigningen. Mellom september og desember 2022 lå inflasjonen mellom 5.9 og 6.9 prosent, og i januar—mars 2023 mellom 6.5 og sju prosent.¹³ I 2022 hadde vi en reallønnsnedgang på i gjennomsnitt 1.1 prosent.¹⁴ Statistisk Sentralbyrå har beregnet at husholdenes økonomi ble svekket med 18.000 kroner i 2022. Dette er et gjennomsnitt med relativt stor variasjon mellom ulike inntektsgrupper.¹⁵ Det er for tidlig å si hva utviklingen vil bli i 2023, med et lønnsoppgjør og en forventet prisstigning på tilnærmet samme nivå. Så langt ser vi at strømprisene har vært lavere enn fryktet i første kvartal, men at de fremdeles er svært høye. Når strømstøtten trekkes fra, har husholdningene betalt 26 prosent mer enn gjennomsnittet for 1. kvartal siste fem år.¹⁶ Videre viser SIFOs referansebudsjett at eksempelfamilien har fått en kostnadsøkning på mat og drikke (nødvendighetsvarer) på 15 prosent i februar 2023, sammenlignet med tilsvarende måned ett år tidligere.¹⁷ Konsumprisindeksen viser noenlunde samme tendens med en generell prisvekst i matområdet på 12 prosent i januar og 8.8 prosent i februar.¹⁸ Dessuten er det de sunne matvarene som øker mest.¹⁹

Nok en viktig faktor i økonomien er boutgifter. Renteøkninger på lån sikret i bolig/fast eiendom gjør seg nå for alvor gjeldende for de rundt 60 prosent av husholdene som har slike lån. I perioden analysene i denne rapporten dekker har styringsrenten gradvis økt fra 1.75 prosent i siste halvdel av august 2022 til tre prosent i mars 2023. På et knapt år har boliglånene ut til låntakerne blitt to-tre ganger så dyre. For boliglåntakerne er boliglån ofte den største utgiftsposten i husholdsbudsjettet. Og siden mange har høye lån vil selv små endringer i renten kunne gjøre store innhugg i økonomien. Heller ikke leietakerne har sluppet unna økte boutgifter. Husleiene steg med 4.4 prosent i de tre første månedene i 2023 og var i mars 10.4 prosent høyere enn for ett år siden. Veksten var størst i de største byene.²⁰ Både inflasjonen som sådan og det faktum at eiere av utleieobjektene ofte har boliglån gjør at det er nær sammenheng mellom rentehevinger og prisutviklingen i utleiemarkedet.

Selv om varekonsumet falt gjennom 2022 sammenlignet med 2021, har husholdenes forbruk holdt seg relativt høyt (Statistisk Sentralbyrå 2023). I det siste har media særlig festet seg ved at nordmenn har brukt 12 prosent mer på reiseliv i februar 2023 sammenlignet med fjoråret, og at kortbruken knyttet til disse feriene har vært høy.²¹ Og til tross for rentehevingene har aktiviteten i boligmarkedet vært upåklagelig. Boligprisene har da også fortsatt å stige både i februar og mars sammenlignet med

¹⁰ <https://www.dagsavisen.no/tema/okonomi/2023/03/02/barnetrygda-okker-kraftig-for-aleneforsorgere-se-satsene-og-nar-pengene-kommer/>

¹¹ Det innføres ytterligere justeringer av en rekke stønader gjennom revidert nasjonalbudsjett i mai 2023, som bl.a. vil gi noe mer til minstepensjonister og mottakere av økonomisk sosialhjelp og bostøtte. Dette er tiltak som ikke fanges opp av datagrunnlaget for analysene i denne rapporten.

¹² <https://www.altinget.no/arbeidsliv/statsradensvarer/9925>

¹³ <https://www.smartepenger.no/div/776-inflasjon>

¹⁴ <https://www.smartepenger.no/jobb/2584-lonnsutvikling>

¹⁵ <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/husholdningene-har-i-snitt-fatt-18-000-kroner-mindre-a-rutte-med-i-2022>

¹⁶ <https://www.vg.no/nyheter/i/pQXgKR/lavere-stroempriser-i-foerste-kvartal>

¹⁷ (Austgulen et al. 2023). https://www.nrk.no/norge/sifos-referansebudsjett-2023_-sa-mye-dyrere-er-maten-blitt-1.16415120

¹⁸ <https://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/konsumpriser/statistikk/konsumprisindeksen/artikler/kpi-opp-6-3-prosent-siste-tolv-maneder-10032023>

¹⁹ <https://dinside.dagbladet.no/okonomi/blir-bare-lei-meg/79095556>

²⁰ <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/dwjXMA/rekordsterk-vekst-i-leieprisene>

²¹ <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/RG4Aex/dnb-rekordhoeypengebruk-paa-reiseliv-i-februar>

tilsvarende måneder i fjor, noe som blant annet kan ha sammenheng med oppmykingen av utlånsforskriften fra 1. januar.²² Men samtidig som mange åpenbart har god råd, er det også signaler om at det strammer seg til i andre deler av befolkningen. Gjeldsregisteret melder for eksempel at den rentebærende, usikrede gjelden (særlig kredittkortgjeld) er på vei opp og at det nå er tendenser til at flere finansierer forbruket ved å utsette betalingen av kredittkortfakturaen.²³ Videre har stadig flere av lånekassens kunder bedt om betalingsutsettelse i de første månedene av 2023, og både purringer og inkassovarsler økte med 30 prosent første kvartal i år sammenlignet med samme periode i fjor.²⁴ Mer generelt viser tall fra Finanstilsynet at den samlede inkassogjelden økte med 1.4 milliarder kroner bare fra juni 2022 til desember 2022.²⁵ Samtidig sank spareraten for husholdene og ble negativ i siste kvartal det året.²⁶ Ett av de større inkassobyråene (Kredinor) forventer derfor en økning i antall inkassosaker framover. I den forbindelse er veksten i inkasso for billån spesielt foruroligende, siden dette er en type krav som folk normalt prioriterer høyt. Statistisk Sentralbyrå forventer en økning i inkassogjelden for alle bransjer i 2023.²⁷

Denne doble tendensen — høyt forbruk for noen, og økonomisk motbakke for andre — er noe som også spores i våre data. Utover i rapporten viser vi at et økonomisk, sosialt og helsemessig skille er i ferd med å vokse fram i det norske samfunnet som følge av dyrtiden.

La oss til slutt ta med at sesongjusterte tall fra Statistisk Sentralbyrås varehandelindeks viser at omsetningen i detaljhandelen falt mer enn forventet i april — altså måneden etter at vår datainnsamling ble avsluttet.²⁸ Samtidig melder DnB at kortbruken blant deres kunder falt dramatisk i april sammenlignet med samme måned i fjor.²⁹ Det kan være mange grunner til dette, og det trenger ikke å være en varig tendens. Men hvis vi, som enkelte kommentatorer indikerer, står overfor et brekkpunkt i økonomien, vil vi først fange opp dette i vår neste datainnsamling i august. Da vil et eventuelt vendepunkt har satt seg i husholdenes økonomiske praksis og konsekvensene på husholdsnivå tre fram i analysene.

1.3 Problemstillinger og rapportens oppbygging

Analysene i denne rapporten har som overordnet problemstilling i hvilken grad de samlede kostnadsøkningene endrer trygghetsbildet for norske hushold. Empirisk ser vi på utviklingen i SIFOs økonomiske trygghetsbarometer over tid og hvordan prisutviklingen i sentrale markeder for varer, tjenester og lån oppleves av norske forbrukere. Vi setter søkelys på følgende to problemstillinger:

1. Hvordan påvirker de samlede kostnadsøkningene fordelingen av forbrukernes opplevelse av økonomisk trygghet i Norge?
2. Hvilke grupper rammes mest av prisøkningene, hvordan tilpasser de seg utviklingen og i hvilken utstrekning medfører prisøkningen betalingsproblemer for dem?

Rapporten er bygget opp som følger. Først rapporterer vi utviklingen i det økonomiske trygghetsbarometeret og ser på hva som kjennetegner husholdene på de fire nivåene (kapittel 2).

²² <https://www.finansavisen.no/bolig/2023/03/03/7990609/boligprisstatistikken-fra-eiendom-norge-februar-2023>. Og: <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/kraftig-oppgang-i-boligprisene-i-mars?publisherId=17847466&releaseId=17962570>

²³ <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/2BXeX4/flere-bruker-kredittkort-for-aa-betale-kredittkortgjeld-erstatter-ett-onde-med-et-annet>. Og: <https://www.gjeldsregisteret.com/blog/post/voldsom-vekst-i-forbruksgjelden>

²⁴ <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/jlg8G0/flere-har-problemer-med-aa-betale-laanekassen-regningen>

²⁵ <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/urolig-for-okningen-i-inkassogjeld?publisherId=7189218&releaseId=17962272>

²⁶ <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/nasjonalregnskap/statistikk/nasjonalregnskap-inntekts-og-kapitalregnskapet/artikler/husholdningenes-sparing-falt-kraftig-gjennom-2022>

²⁷ <https://www.finansavisen.no/personlig-okonomi/2023/03/01/7989919/rekordlav-sparing-for-nordmenn-etter-pandemien>

²⁸ <https://www.ssb.no/varehandel-og-tjenesteyting/varehandel/statistikk/varehandelsindeksen/artikler/redusert-omsetningsvolum-i-detaljhandelen-i-april>. Og: <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/76LLqo/shoppefall-i-april-dette-er-en-kalddusj>

²⁹ <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/pQbybw/kraftig-fall-i-forbruket-ifoelge-dnb-en-ordentlig-knekk>

Deretter analyserer vi hvordan husholdene har tilpasset seg prisstigningene i sentrale markeder, og hvordan utviklingen har vært sammenlignet med tidligere målinger (kapittel 3). I de neste tre kapitlene ser vi på økonomiske, sosiale og helsemessige konsekvenser av dyrtiden. Til slutt gir vi en oppsummerende beskrivelse av hva som kjennetegner de opplevde økonomiske, sosiale og helsemessige konsekvensene av dyrtiden på hvert trygghetsnivå i kapittel 6, og konkluderer rundt det store bildet av de siste seks måneders utvikling i kapittel 7.

Metoden er beskrevet i egne vedlegg.

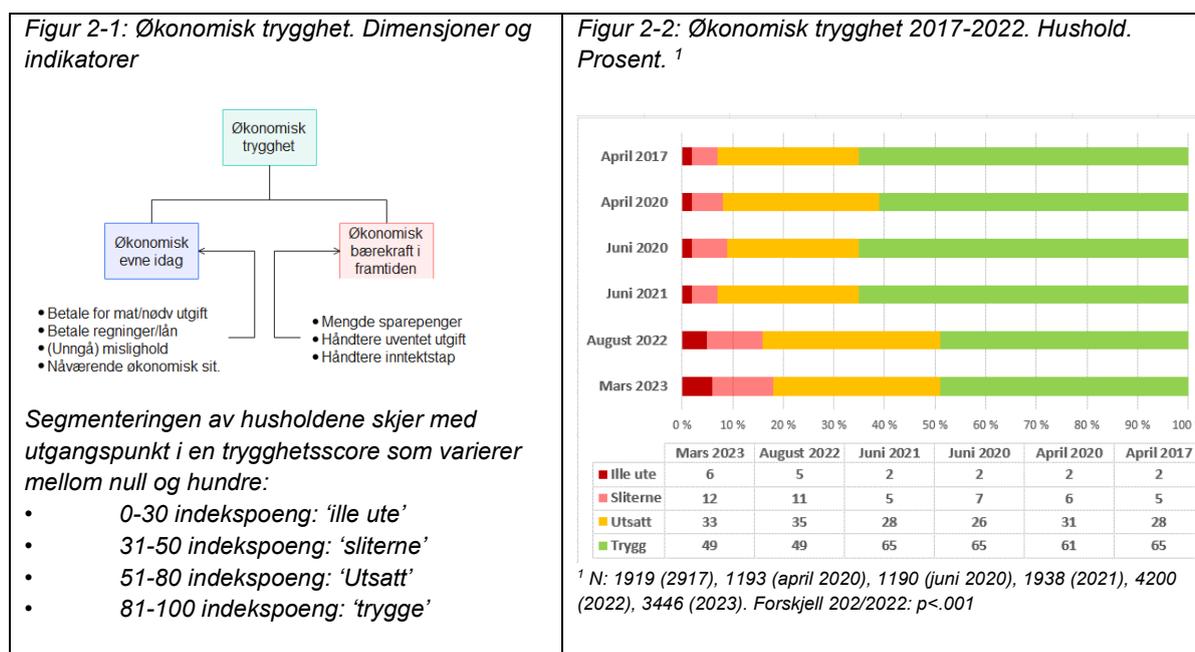
2 SIFOs økonomiske trygghetsbarometer

SIFOs trygghetsbarometer måler husholdenes selvrapporterte økonomisk trygghet ved hjelp av spørreundersøkelser. Økonomisk trygghet er et sammensatt begrep og kan defineres på mange måter. Vi definerer begrepet som et spørsmål om «i hvilken grad man er i stand til å oppfylle alle sine nåværende forpliktelser og behov komfortabelt, og har økonomi til å opprettholde dette i fremtiden.» Dermed legger vi vekt på to aspekter eller dimensjoner: 'økonomisk evne idag' og 'økonomisk bæreevne i fremtiden'. Mens 'økonomisk evne' er et spørsmål om å ha penger nok til å betale for løpende utgifter i hverdagen og unngå betalingsproblemer, handler 'økonomisk bærekraft' om å ha et godt økonomisk fundament til å håndtere mulige uheldige (og ofte uforutsette) hendelser i fremtiden. Som **figur 2-1** viser, måles disse dimensjonene på en skala fra null til hundre ved hjelp av til sammen sju indikatorer, noe som i sin tur gir grunnlag for å operere med fire trygghetsnivåer: hushold som enten er 'ille ute', 'sliter', er 'utsatte' eller 'trygge' økonomisk. Metoden er basert på en rekke statistiske teknikker og tester og er redegjort for i metodekapitlet til slutt i rapporten. En detaljert beskrivelse er også gitt i Kempson, Finney og Poppe (2017).

Fortsatt transport nedover på trygghetsbarometeret i 2023

Den økonomiske tryggheten i Norge har falt som følge av dyrtiden. Gjennomsnittsskåren på trygghetsbarometeret var 81 på skalaen fra null til 100 både i 2017 (før pandemien) og i juni 2021 (etter pandemien og før dyrtiden satte inn). I 2023 har denne skåren falt til 73. **Figur 2-2** viser fordelingen på de fire trygghetsnivåene i april 2017, april 2020, juni 2020, juni 2021, juni/august 2022 og mars 2023. Sammenlignet med 2017, ser vi at koronaen førte til noe høyere andeler i de nederste trygghetsnivåene i april og juni 2020. Denne utviklingen ble imidlertid reversert i løpet av det neste året — antakelig langt på vei på grunn av tidlige, statlige tiltak — og i juni 2021 var trygghetsfordelingen tilbake på samme nivå som før koronaen.

Men akkurat som vi kom ut av koronakrisen gikk vi inn i en ny krise — dyrtiden — med høye drivstoffpriser og strømpriser, og etter hvert også endringer i personbeskatningen, høyere boliglansrenter og økte matvarepriser. Dyrtiden har ført til en rask og markant forverring av husholdenes økonomiske trygghet, i et omfang vi ikke har sett tidligere. I to målinger i juni og august 2022 registrerte vi en fordobling av andelen hushold på begge de to laveste trygghetsnivåene. Og for

Tabell 2.1 Endringer i fordelingen på indikatorene som inngår i trygghetsbarometeret. Hushold. 2021 - 2023. Prosent. N: 1938 (2021), 4200 (2022) og 3446 (2023).

			Juni 2021	Juni/Aug 2022	Endring 2021/2022	Mars 2023	Endring 2022/2023	
Nåværende økonomisk evne	Evne til å betale regninger og overholde låneforpliktelser	Et konstant problem	2	4	👉	5	👉	
		Vanskelig fra tid til annen	16	22	👇	23		
		Betales uten problemer	82	74	👇	72		
	Evne til å betale for mat og andre nødvendige utgifter	Dårlig/ganske dårlig	4	10	👇	12	👉	
		Bra/Ganske bra	87	75	👇	73	👇	
	Mislighold av minst én regning/ett lån	Ja	11	12		15	👇	
	Nåværende økonomisk situasjon	Svært dårlig/dårlig	6	13	👇	15	👉	
		Svært bra/bra	69	56	👇	55		
	Økonomisk bærekraft framover	Sparepenger i termer av antall månedsinntekter	Ingen	16	17		16	
			0-1 måned	9	10		11	
Mellom 1-3 mnd			19	18		18		
Mellom 4-6 mnd			15	16		16		
Mellom 7-12 mnd			14	12		13		
Mer enn 12 mnd			27	25		26		
Hvor mye av en uventet utgift tilsvarende én måneds inntekt kan du dekke uten å måtte låne?		Ingenting	7	11	👇	11		
		Noe	22	27	👇	25	👉	
		Alt	71	62	👇	64		
I hvor mange måneder kan dekke et inntektsfall på en tredjedel eller mer uten å måtte låne?		Mindre enn én mnd	7	12	👇	15	👇	
		Mellom 1-3 mnd	21	26	👉	24	👇	
		Mellom 4-6 mnd	11	11		12		
		Mellom 7-12 mnd	11	11		11		
		Mer enn 12 mnd	50	39	👇	38		

¹ Røde piler: p<.001 Gule piler: p<.05

første gang kom andelen økonomisk trygge hushold under 50%. Se Poppe & Kempson (2022a, 2022b).

Fra juni/august 2022 til mars 2023 har transporten nedover på trygghetsbarometeret fortsatt. Marsmålingen viser at vi nå nærmer oss ett av fem hushold (til sammen 18 prosent) på de to laveste trygghetsnivåene: *ille ute* (seks prosent) og *sliterne* (12 prosent). Dette er to prosentpoeng høyere enn i juni/august i fjor, og tre ganger så høyt som under koronaen. Videre viser figur 2.2 at «lekkasjen» kommer fra andelen *utsatte*, hvor nå ett av tre hushold (33 prosent) befinner seg. Andelen helt *trygge* ligger, akkurat som for seks måneder siden, på 49 prosent.

Som denne rapporten vil vise, har husholdene på de to laveste trygghetsnivåene betydelige økonomiske utfordringer. Dette gjelder særlig de som er *ille ute*, men også *sliterne*. I absolutte tall snakker vi nå om rundt 458.000 av landets rundt 2.545.902 hushold:³⁰ nesten 153.000 *ille ute* og rundt

³⁰ Antall hushold ved utgangen av 2022 er 2.545.902. Kilde: Statistisk Sentralbyrå (SSB).

305.000 *slitere*. På de to øverste trykghetsnivåene, hvor den økonomiske situasjonen er betydelig bedre, har vi ca. 835.000 *utsatte* og like i underkant av 1.250.000 økonomisk *trygge* hushold.

Endringene skyldes negative trender i nesten alle indikatorene

Bevegelsene nedover på trykghetsbarometeret fra 2021 til 2022 og videre inn i 2023 har sammenheng med negative utviklingstrender i de fleste indikatorene som inngår i skåren. Som **tabell 2.1** viser, kom de største utslagene av dyrtiden i juni/august 2022. Det siste halvåret – fra august i fjor til mars i år — er preget av at de negative trendene har holdt seg stabile eller endog økt noe i kraft. Dette gjelder særlig den nåværende '*økonomisk evnen*' som er blitt ytterligere redusert på alle tre indikatorer. Sammenlignet med 2021 så vi imidlertid ingen økning i 2022 i andelen hushold som misligholdt regninger eller låneforpliktelser. Vi pekte på at dette kunne skyldes en treghetsmekanisme: det tar erfaringsmessig noe tid fra at de dårlige tidene slår inn til at det gir seg utslag i økt omfang av betalingsproblemer (Poppe and Kempson 2022b). Vi forventet derfor at denne effekten ville komme ved neste måling. Dette har dessverre vist seg å holde stikk. Andelen hushold med misligholdte regninger/låneforpliktelser ligger nå på 15 prosent mot 11-12 prosent i fjorårets målinger. Vi legger også merke til at andelen hushold som har en negativ vurdering av sin nåværende økonomiske situasjon har økt noe — fra 13 prosent i august 2022 til 15 prosent i mars 2023.

Også når det gjelder '*økonomisk bærekraft*' er husholdene svekket. Igjen ser vi at hovedeffekten slo inn i 2022, da husholdenes evne til å håndtere økonomiske sjokk ble betydelig redusert på tre av fire indikatorer. I de siste seks månedene er det små endringer. Likevel ser vi at andelen som egentlig ikke kan håndtere et inntektsbortfall på en tredjedel uten å måtte låne har økt til 16 prosent i løpet av høsten og vinteren.

Det er tøft for hushold på lavere nivåer av økonomisk trykghet å få endene til å møtes, og den økonomiske bærekraften i tiden som kommer er lav

Tabell 2.2 viser hva det betyr å befinne seg på hvert av de fire trykghetsnivåene og hvilke endringer som har funnet sted mellom august 2022 og mars 2023. Det generelle mønsteret er at forskjellen mellom de fire gruppene er markante på hvert måletidspunkt og på alle de sju indikatorene som inngår i barometeret. De økonomiske utfordringene må dessuten sies å være til dels prekære på begge de to laveste trykghetsnivåene, og aller mest for husholdene som er klassifisert som '*ille ute*'. Når det gjelder forskjeller mellom juni/august og mars er det gjennomgående slik at problemomfanget gjennom vinteren har holdt seg relativt stabilt, men økt noe på noen av indikatorene — typisk med to til tre prosentpoeng.

I gruppen på det nest høyeste nivået av indeksen — de '*utsatte*' — har det vært en økning i andelen som sier at deres økonomiske situasjon enten er dårlig eller svært dårlig, og dessuten en økning i andelen som er på etterskudd med regninger/låneforpliktelser: opp fra 12 prosent i juni/august 2022 til 14 prosent i mars 2023. Samtidig har en markant mindre andel av dem ingen eller mindre enn én månedsinntekt i sparepenger. Det samme gjelder andelen som ikke kan håndtere en uventet regning på en månedsinntekt uten å måtte låne. Dette tyder på en beskjeden økning i økonomisk robusthet blant noen i denne gruppen, ledsaget av økte betalingsvansker for andre. Underlagsmaterialet viser da

Tabell 2.2 Endringer i fordelingen på indikatorene som inngår i trygghetsbarometeret. Fire trygghetsnivåer. Hushold. 2022 og 2023. Prosent. N: 4200 (2022) og 3446 (2023) ¹

	Indikatorer		Ille ute		Slitere		Utsatte		Trygge	
			2022	2023	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Økonomisk evne idag	Evne til å betale regninger/overholde låneforpliktelser	Konstant problem/problem fra tid til annen	100	99	91	90	32	33	1	-
	Evne til å betale mat og andre nødvendige utg.	Svært dårlig/ganske dårlig	89	92	35	34	5	5	-	-
	Mislighold av regninger/lån	Minst 1 3+	62	63	34	33	12	14	2	3
			21	22	5	5	1	1	-	-
	Nåværende økonomisk situasjon	Svært/ganske dårlig	90	90	45	45	9	11	1	1
Økonomisk bærekraft framover	Sparepenger i termer av antall månedsinntekter	Ingen eller mindre enn én mnd-lønn	98	98	81	78	37	31	3	2
	Hvor mye av en uventet utgift tilsvarende én måneds inntekt kan du dekke uten å måtte låne?	Ingenting eller noe	100	98	94	94	56	49	6	4
	I hvor mange måneder kan dekke et inntektsfall på en tredjedel eller mer uten å måtte låne?	Mindre enn én måned	80	91	50	50	8	8	-	-

¹ Alle forskjeller mellom gruppene på hvert måletidspunkt: p<.001. Forskjeller mellom hvert måletidspunkt som er på to prosentpoeng eller mer er statistisk signifikant på minst p<.05

også at mange av de *utsatte* husholdene står i fare for å falle ned i gruppen av *slitere*: fem prosent av dem ligger bare 2.6 poeng over denne grensen, og ti prosent har kun en margin på 4.8 poeng.

Sliterne på sin side utmerker seg ved at mønsteret fra i fjor stort sett har vedvart gjennom vinteren. På plussiden ser vi i tabell 2.2 at færre melder om at de ikke har sparepenger eller mindre enn én månedslønn i oppsparte midler. Forskjellen er på tre prosentpoeng, og statistisk signifikant. Kanskje mer foruroligende er det at underlagsmaterialet tegner et bilde av *sliterne*, hvor mange av dem er svært nær å falle ned i *ille ute* kategorien: fem prosent er bare 1.1 poeng over denne grensen, mens ti prosent kun har en margin på 4.8 poeng.

Det er imidlertid gruppen *ille ute* som har sett den mest markerte forverringen de siste seks månedene — og det fra en situasjon som allerede var svært dårlig fra før, med lite rom for at ting kunne bli verre. Som vi ser i tabell 2.2 har det for eksempel vært en ytterligere økning i andelen som sliter med å betale for mat og andre nødvendigheter: opp tre prosentpoeng fra 89 til 92 prosent. Videre har andelen som ikke kan dekke sine utgifter i mer enn én måned ved et inntektsbortfall på en tredjedel økt: 91 prosent i mars sammenlignet med 80 prosent for seks måneder siden. Dessuten har andelen med

betalingsproblemer økt med til sammen to prosentpoeng i denne gruppen. Gjennomsnittsskåren på trygghetsbarometeret for disse husholdene er da også svært lavt: 17.2 på skalaen fra 0 til 100.

Hovedinntrykket er at situasjonen har blitt noe verre gjennom vinteren, og at også hushold på det nest høyeste trygghetsnivået viser tegn til økt økonomisk slitasje

Samlet sett er inntrykket at utviklingen i løpet av høsten og vinteren 2022/23 fortsatt har gått i gal retning — ikke bare fordi flere hushold befinner seg på de to laveste trygghetsnivåene i mars 2023, men også fordi konsekvensene ser ut til å hardne til. Dette gjelder særlig den *'økonomiske evnen'* og at vi nå har en signifikant økning i andelen som misligholder regninger og låneforpliktelser. Vi ser heller ingen bedring i husholdenes framtidige *'økonomiske bærekraft'*. Dessuten er variasjonene rundt tallene stor. Det er på de to laveste trygghetsnivåene at dyrtiden har hatt de mest alvorlige konsekvensene – også i seks-måneders perioden fra august 2022 til mars 2023.

Nedgangen i økonomisk trygghet fra juni 2021 til juni/august 2022 var betydelig større enn det vi registrerer for de neste seks månedene fram til mars 2023. Når vi tar i betraktning at denne perioden dekker vintermånedene med høyt strømforbruk og høye priser på mat, strøm, drivstoff, husleie og boliglånrenter, kan dette virke som et paradoks. Forklaringen er nok delvis at regjeringen har videreført og forbedret strømstøtten, og ellers ført en politikk som antakelig har bidratt til at prisveksten ikke har tatt helt av. Men det skyldes også de betydelige nedskjæringene som husholdningene selv gjør for å få endene til å møtes. Disse nedskjæringene ser vi mer detaljert på i de neste kapitlene.

3 Husholdenes tilpasninger til dyrtiden

Fra og med høsten 2021 har norske hushold måttet håndtere økte levekostnader som følge av utgiftsøkning på områder av til dels stor betydning for den økonomiske situasjonen. Dette dreier seg særlig om strøm, drivstoff, mat, skatter og avgifter, boutgifter (renter, husleie) og forbruksområder hvor prissettingen er avhengig av utviklingen på andre markeder (herunder strøm, transport, finans og valuta). Dyrtiden er nå inne i sitt andre år. I dette kapitlet ser vi på hvordan husholdene har mestret prisstigningen på utvalgte forbruksområder de siste seks månedene og hvordan dette har variert mellom de fire trykknivåene.

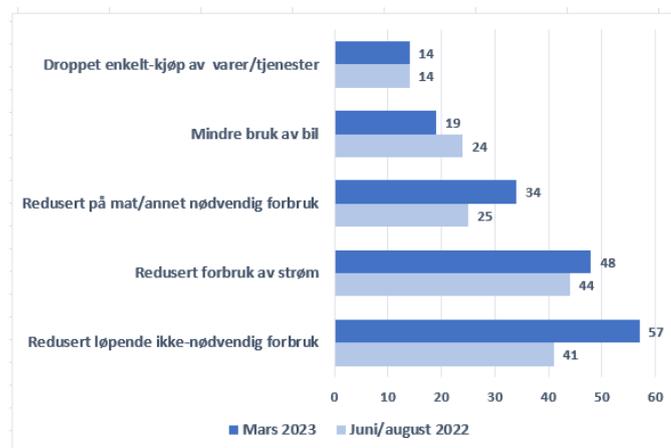
3.1 Flere strammer inn på forbruket

Både i 2022 og 2023 har mange tatt grep for å få endene til å møtes. De viktigste strategiene de siste seks månedene er rapportert i **figur 3-1**. Vi ser at den hyppigst brukte innsparingsmetoden har vært å redusere det løpende forbruket av ikke-nødvendige varer og tjenester. Man kjøper altså mindre av det man strengt tatt ikke må ha i det daglige. Stadig flere har valgt å stramme inn på denne måten: fire av ti i 2022 og nesten 6 av ti i mars 2023.

Men mange har også måttet redusere forbruket av nødvendige varer og tjenester som strøm og mat. I figur 3-1 ser vi at andelen hushold som har strammet inn på disse måtene har økt gjennom vinteren. I juni/august 2022 oppga for eksempel 44 prosent at de hadde spart inn på strømmen mens 48 prosent sa det samme i mars 2023. Og når det gjelder mat og annet nødvendig forbruk har andelen økt med nesten ti prosentpoeng: fra 25 til 34 prosent. Det betyr at tre av ti hushold strammer inn på mat og andre livsnødvendigheter som for eksempel klær og fritidsaktiviteter for barn. Vi kommer mer tilbake til dette utover i rapporten.

Til slutt ser vi at det er én strategi som benyttes av færre hushold i mars 2023 enn i juni/august 2022: redusert bilbruk. Det kan skyldes flere forhold. Én forklaring er at drivstoffprisene varierer fra landsdel til landsdel og i gjennomsnitt har ligget noe lavere sammenlignet med fjoråret. En annen mulig forklaring er at folk er blitt spurt om de har redusert bilbruken siste seks måneder. Det kan m.a.o. være slik at mange tok ut reduksjonen i fjor og at den reduserte bilbruken har holdt seg på samme nivå siden.

Figur 3-1 Har husstanden gjort noe av dette siste seks måneder for å få endene til å møtes? Hushold. Prosent. 2023 og 2022. N: 4200 (2022) og 3446 (2023) ¹

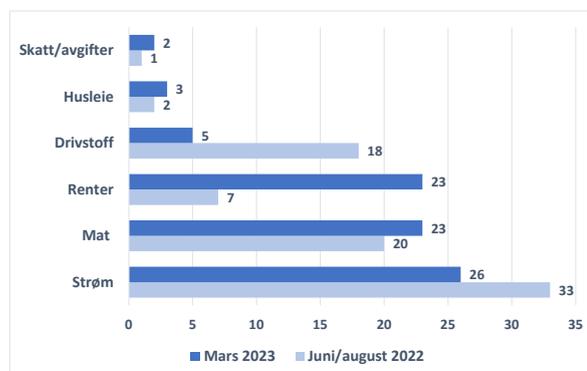

¹ Alle forskjeller $p < .001$ unntatt kontaktet NAV $p < .01$

Vi spurte også respondentene om hvilket av forbruksområdene som har hatt størst innvirkning på husholdningens økonomi. Som vi ser i **figur 3-2** er det tre nøkkelområder som skiller seg ut i 2023: strøm, mat og renter, som hver ble rangert høyest av rundt en fjerdedel av husholdningene.

Hvis vi ser på endringene i rangeringen de siste seks månedene, er det i mars færre som sier at prisene på strøm og drivstoff har virket sterkest inn på økonomien. Forskjellen er særlig stor når det gjelder drivstoff. Til gjengjeld er det langt flere som trekker fram betydningen av renteoppgangen: 23 prosent i mars mot kun sju prosent i juni/august. Dette kommer vi mer tilbake til senere i kapitlet.

Figur 3-2 Hvilken av prisøkningene har innvirket mest på husholdets situasjon? Hushold. Prosent. 2023 og 2022. N: 4200 (2022) og 3446 (2023) ¹

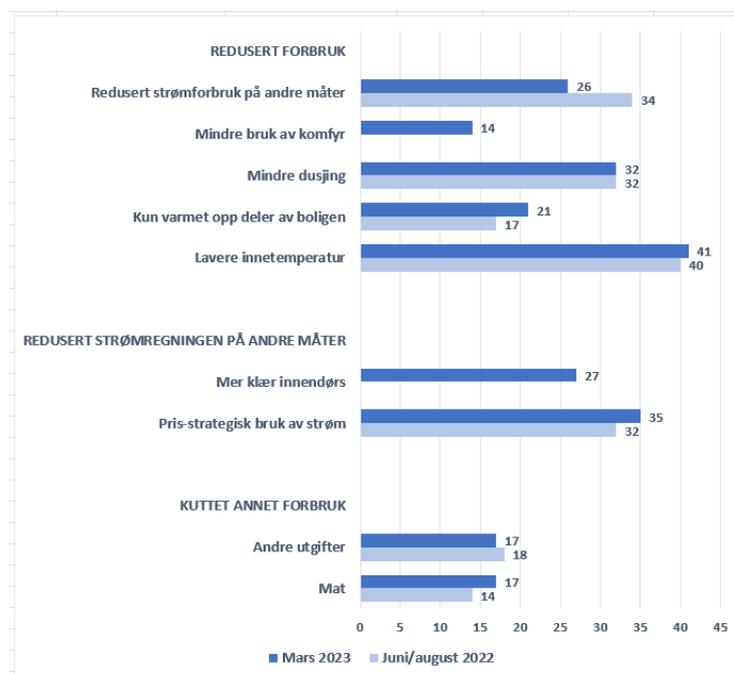
¹ Alle forskjeller p<.001 unntatt husleie, mat p<.01

Strømmen er fortsatt dyr, og mange er nødt til å spare

Strømprisene har ligget høyt også de siste seks månedene, og regjeringen har handlet målrettet for å beskytte husholdningene mot disse prisøkningene. Innvirkningen på husholdningenes budsjetter har derfor vært mye mindre enn den ellers ville ha vært. Så selv om vi finner mange husholdninger som har redusert strømforbruket for å kunne betale strømregningene, har det bare vært en beskjeden økning i andelen siden juni/august (se figur 3-1).

Å redusere strømforbruket er imidlertid bare én av mange måter å holde strømutfgiftene nede på. Vi har spurt respondentene om åtte ulike strategier i juni/august 2022 og mars 2023. Resultatet er vist i **figur 3-3**. På begge tidspunkt de tre vanligste strategiene lavere innetemperatur, mindre dusjing og strategisk bruk av strømkrevende apparater på tidspunkt i døgnet hvor prisene lavest. Det er små forskjeller mellom målingene. Riktignok vi at den pris-strategiske bruken strøm, har økt fra 32 prosent i 2022 til 35 prosent i 2023. Men andelen med mindre dusjing og lavere innetemperatur er nærmest identisk: henholdsvis av ti og fire av ti hushold. De tre måtene å spare strøm på har til felles at de er relativt enkle å gjennomføre, og gir trolig minimale reduksjoner i opplevd

Figur 3-3 Har du/husstanden gjort noe av dette siste seks måneder for å ha råd til strøm? Hushold. Prosent. 2023 og 2022. N: 4200 (2022) og 3446 (2023) ¹

¹ Alle forskjeller p<.001, unntatt: pris-strategisk bruk p<.01, lavere innetemperatur, mindre dusjing, kontaktet NAV, andre utgifter NS

ti i
er
er
ser
av
tre
det

velferd. De hører også med blant de mest ønskelige tiltakene fra myndighetenes synspunkt og i et grønt perspektiv.

De velferdsmessig sett mer alvorlige innstrammingene er mindre vanlige. Likevel kan vi merke oss at andelen som bare har varmet opp deler av boligen og som har kuttet i matforbruket for å ha råd til strøm har økt gjennom vinteren fra henholdsvis 17 til 21 prosent (oppvarming) og 14 til 17 prosent (mat). I tillegg ser vi at mindre bruk av komfyren er noe 14 prosent av husholdene nå ser seg nødt til for å ha råd til strøm. Redusert oppvarming/innetemperatur har dessuten ført til at man har på seg mer klær innendørs i rundt en fjerdedel av husholdene. Dette er strategier som vi ikke spurte spesifikt om i 2022, så vi kan ikke si om redusert bruk av komfyr og mer klær innendørs var mer utbredt tidligere.

Utover dette viser figur 3-3 at nesten to av ti hushold har kuttet i andre utgifter og at opp mot en tredjedel har redusert strømforbruket på andre måter enn det vi har spurt om. Dette underbygger inntrykket av at strøm fortsatt er en hovedutfordring i dyrtiden.

De økte matprisene er en utfordring for mange og et alvorlig problem for noen

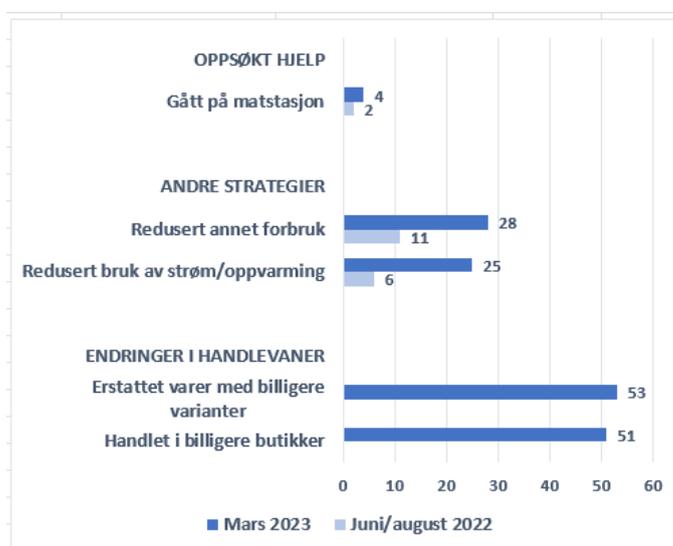
Mens norske husholdninger har vært beskyttet mot prisstigninger på strøm, gjelder ikke det samme for mat. Følgelig har mange flere i 2023 måttet foreta seg noe for å ha råd til mat enn i 2022.

Det er tydelig at mange har endret måten å handle mat på. I mars har litt over halvparten av alle husholdninger (53 prosent) gått over til å kjøpe billigere matalternativer og en tilsvarende andel (51 prosent) har begynt å handle i billigere butikker (figur 3-4). Vi stilte spørsmål om dette på en litt annen måte i 2022: om man hadde handlet i flere butikker for å få billigere mat. I juni/august svarte 31 prosent bekreftende på dette. Selv om det ikke er helt sammenlignbart, tyder dette likevel på at mange flere hushold er opptatt av å holde matutgiftene nede mars 2023. Samtidig er dette strategier som er relativt lette å iverksette, og som også folk med god råd kan oppleve som meningsfulle i tider hvor prisene stiger.

De øvrige strategiene i figur 3-4 er langt mer inngripende i folks velferd. Og andelen som benytter seg av dem har økt betraktelig gjennom vinteren. Redusert bruk av strøm til oppvarming og andre formål for å ha råd til mat har for eksempel økt fra seks til 18 prosent — altså en tredobling. Vi ser også at andelen hushold som reduserer annet forbruk ligger på 28 prosent i mars 2023 mot 11 prosent seks måneder tidligere — mer enn en dobling.

En mindre andel av husholdene har måttet oppsøke hjelp fordi de ikke har råd til å kjøpe mat. Det er imidlertid all grunn til å understreke at dette indikerer at situasjonen er prekær og at andelen som befinner seg i slike situasjoner har økt de siste seks månedene. I figur 3-4 ser vi at andelen som har oppsøkt matstasjon har doblet seg de siste seks månedene: fire prosent i mars mot to prosent i juni/august i fjor.

Figur 3-4 Har du/husstanden gjort noe av dette siste seks måneder for å ha råd til mat? Hushold. Prosent. 2023 og 2022. N: 4200 (2022) og 3446 (2023) ¹

¹ Alle forskjeller p<.001

Boutgiftene seiler opp som en stor utfordring i dyrtiden

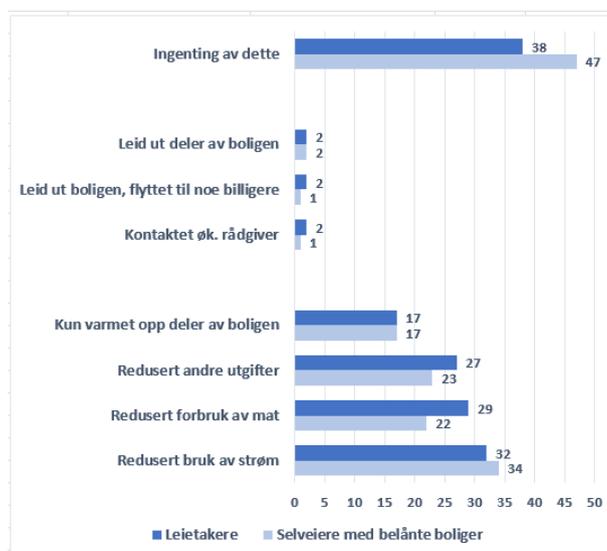
Det er ikke bare strøm og mat som er blitt dyrere — det er også blitt dyrere å bo. En viktig driver bak dette er økte renter på boliglån. Siden siste måling i august 2022 har styringsrenten nesten doblet seg: fra 1.75 prosent til 3.0 prosent i tiden rundt datainnsamlingen i mars 2023. Boliglånbankene øker typisk sine renter for store deler av kundemassen, med et etterslep på seks uker. Vi har allerede sett at hvert fjerde hushold sier at renteutgiftene er det som har hatt størst innvirkning på økonomien (figur 3-2). Dette påvirker i sin tur prisene i leiemarkedet da utleieobjektene ofte er belånte med eiere som selv har økte levekostnader som følge av dyrtiden. Eierne overfører da økte kostnader til leietakerne i form av høyere husleier (se kapittel 1). I tillegg kommer økt skatt på formue og høyere kommunale avgifter. For dem som bor i borettslag og sameier kan fellesutgifter ha økt. I sum betyr dette at husholdenes boutgifter kan by på utfordringer — enten man er boligeier eller leietaker.

I surveyene i 2022 stilte vi ikke spørsmål om boutgifter. Derfor kan vi ikke sammenligne resultatene i mars 2023 med tidligere målinger. Her skiller vi mellom leietakere og boligeiere med belånte boliger. **Figur 3-5** viser hvilke tiltak disse har gjort for å håndtere økte boutgifter. Som vi ser, er de tre mest brukte strategiene å redusere forbruket av strøm, mat og andre utgifter. Rundt tre av ti har gjort noe av dette de siste seks månedene. Videre har nesten to av ti kun varmet opp deler av boligen for å kunne håndtere boutgiftene. Dessuten har én til to prosent leid ut deler eller hele boligen. Sistnevnte strategi innebærer at boligeieren har flyttet til et billigere husvære. Vi ser også at én til to prosent har oppsøkt en økonomisk rådgiver (i bank eller hos Nav).

Generelt viser figur 3-5 at leietakere har hatt større behov for å gjøre noe for å kunne betale boutgiftene (62 prosent) enn boligeierne (53 prosent). Dette kommer særlig til uttrykk når det gjelder reduksjon i forbruket av mat og andre utgifter, hvor forskjellene er henholdsvis sju og fire prosentpoeng.

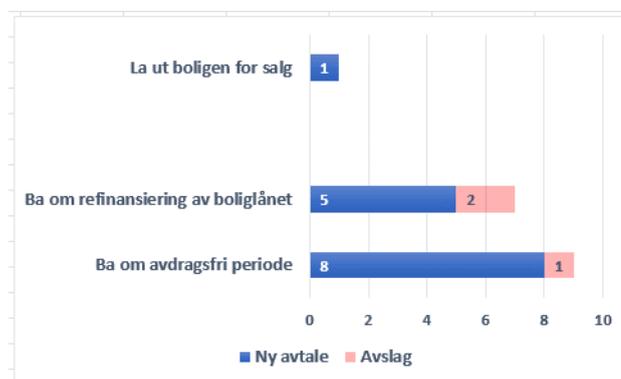
Hvis vi går til **figur 3-6**, viser den at boligeiere med belånte boliger har kunnet ta i bruk ytterligere tre strategier som leietakerne ikke kan: be om avdragsfri periode på boliglånet, refinansiere boliglånet eller rett og slett legge boligen ut for salg. Vi ser at åtte prosent av dem har bedt om avdragsfrihet og fått det, mens én prosent fikk avslag på forespørselen. Videre ser vi at fem prosent har refinansiert, mens to prosent mislyktes med det. Til tross for at noen har fått avslag, tyder dette likevel på at boliglånsbankene har vært relativt imøtekommende overfor kunder med økonomiske utfordringer og trolig bidratt til å

Figur 3-5 Har du/husstanden gjort noe av dette siste seks måneder for å ha råd til boutgiftene? Hushold. Leietakere og boligeiere med belånte boliger. Prosent. N: 3430 ¹

¹ Alle forskjeller $p < .001$ unntatt redusert bruk av strøm, kun varmet opp deler av boligen, leid ut deler av boligen: NS

Figur 3-6 Har du/husstanden gjort noe av dettesiste seks måneder for å ha råd til boutgiftene? Hushold. Boligeiere med belånte boliger. Prosent. N: 2183

forebygge betalingsproblemer. Kun én prosent har sett seg nødt til å legge ut boligen for salg.

Når vi tar hensyn til strategiene i figur 3-6 blir andelen blant boligeiere med lån som har iverksatt tiltak for å ha råd til boutgiftene omtrent like stor som den tilsvarende andelen blant leietakerne: rundt 66 prosent.

3.2 Trygghetsbarometeret: Strategier på de fire trygghetsnivåene

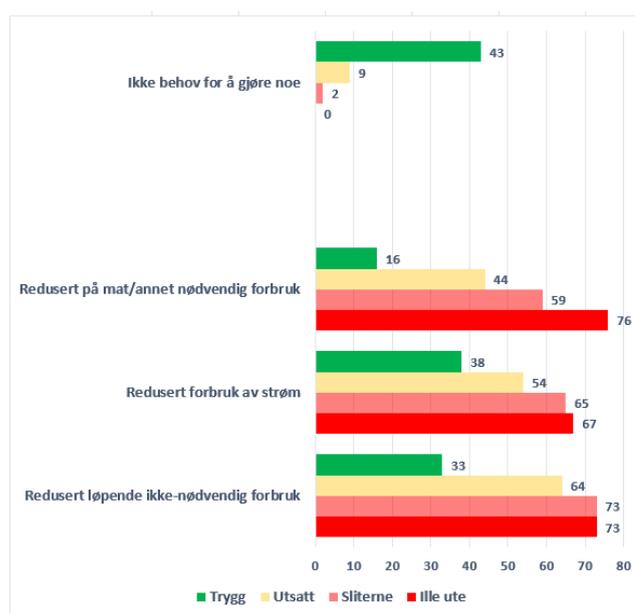
I mars 2023 hadde tre av fire hushold tatt konkrete grep siste seks måneder for å få endene til å møtes.³¹ Den fjerdedelen som ikke har hatt behov for å gjøre noen av innsparingene det spørres om i surveyen er, som forventet, sterkt konsentrert på det høyeste trygghetsnivået. I **figur 3-7** ser vi at fire av ti økonomisk *trygge* hushold *ikke* har tatt noen grep. Denne andelen faller bratt til én av ti blant de *utsatte* og til i praksis null på de to laveste trygghetsnivåene. Særlig *sliterne* og de som er *ille ute* har til gjengjeld et stort behov for å gjøre til dels betydelige innstramminger.

Dette illustreres ved hjelp av noen utvalgte innstrammings tiltak i figur 3-7. Vi ser at andelen som har strammet inn er høyest for gruppen *ille ute* på samtlige områder: mat og annet nødvendig forbruk (76 prosent), ikke-nødvendig forbruk (73 prosent) og strøm (67 prosent). Dernest følger *sliterne* hvor over halvparten har strammet inn på disse måtene. Når det gjelder de *utsatte* og økonomisk *trygge* husholdene, har de brukt disse strategiene i mindre grad enn hushold på de lavere trygghetsnivåene. Det gjelder særlig for de *trygge*. Det er sannsynlig at velferdskonsekvensene av innstramminger ikke på langt nær er så dramatiske på de to øverste trygghetsnivåene som de kan være på de to laveste. Vi kan likevel merke oss at ett av fire hushold i gruppen '*utsatte*' har spart inn på mat og annet nødvendig forbruk

Dette underbygges også av rangeringsrekkefølgen på områdene med nedskjæring. For gruppen *ille ute*, det laveste trygghetsnivået, er mat og annet nødvendig forbruk det området hvor flest har strammet inn: nesten åtte av ti hushold. For de to midtgruppene, *slitene* og *utsatte*, har det først og fremst dreid seg om å kutte i ikke-nødvendig forbruk (henholdsvis sju av ti og seks av ti har gjort dette). På det høyeste trygghetsnivået er det strømforbruket hvor flest hushold har strammet inn (nesten fire av ti). Dette sier noe om hvordan dyrtiden rammer ulike grupper ulikt avhengig av ressursituasjonen. Det mest alvorlige aspektet ved figur 3-7 er trolig innsparinger på mat og annet nødvendig forbruk som dominerer blant de mest ressursvake. Dette kan fort gi velferdstap i form av dårlig diett og helse. Samtidig er matområdet ett av få områder hvor de dårligst stilte faktisk kan gjøre innsparinger. Dette kommer vi mer tilbake til nedenfor.

Strømprisene er en stor utfordring til tross for strømstøtten

Figur 3-7 Har husstanden gjort noe av dette siste seks måneder for å få endene til å møtes? Fire trygghetsnivåer. Hushold. Prosent. 2023 N: 3446¹

¹ Alle forskjeller mellom gruppene: p<.001 (kjikv)

³¹ Andelen som tar grep, er basert på en liste over mulige innsparingsmetoder i spørreskjemaet. Anslagene er med andre ord konservative og avhengig av antall innsparingsmetoder det spørres om.

Høye strømpriser er den utgiftsposten som flest hushold mener har gjort størst innhugg i økonomien (figur 3-2). Underlagsmaterialet viser da også at åtte av ti hushold har gjort tiltak for å ha råd til strøm. Fire av disse strategiene er rapportert i **figur 3-8**. Figuren viser hvordan hver av innstrammingsmetodene har variert mellom husholdene på de fire trygghetsnivåene. Igjen ser vi at jo lavere ned på trygghetsbarometeret vi kommer, desto større er andelen som har benyttet seg av de ulike strategiene. Gruppen av økonomisk *trygge* hushold utmerker seg tydelig ved at nesten halvparten av dem ikke har hatt behov for å gjøre noe for å begrense strømforbruket siste seks måneder (kanskje utover det de allerede gjorde i første halvdel av 2022).

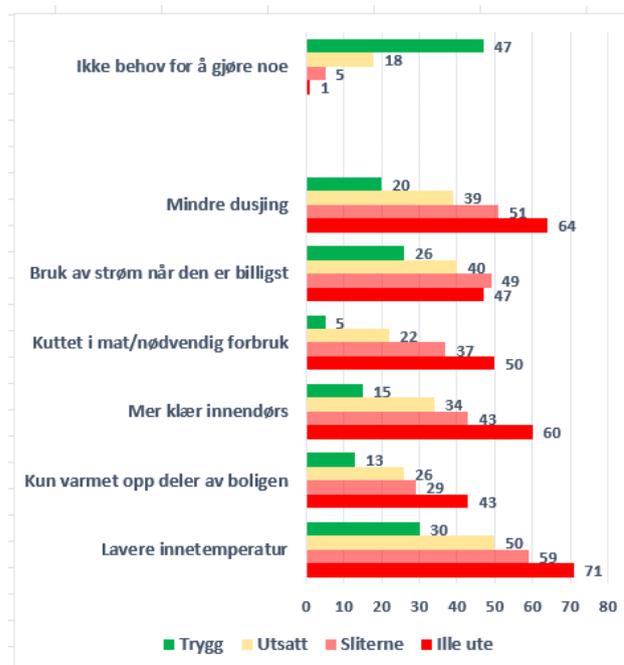
Vi ser at den hyppigst brukte strategien på alle trygghetsnivåene er lavere innetemperatur. Sju av ti hushold i gruppen *ille ute* har gjort dette. Det

samme gjelder over halvparten av *sliterne*. Også ett av fem *utsatte* hushold har redusert innetemperaturen. Videre ser vi at mange også har valgt å bare varme opp deler av boligen. For mange, men ikke alle, går dette hånd-i-hånd med behov for å ha på seg mer klær innendørs. Dette gjelder seks av ti i gruppen *ille-ute* og en tredjedel av de *utsatte* husholdene. *Sliterne* plasserer seg her omtrent midt imellom.

Den neste strategien er kanskje mer inngripende i folks hverdagsliv. Halvparten av de som er *ille ute* har kuttet i mat og annet nødvendig forbruk for å ha råd til strøm. Det samme gjelder rundt én av tre av *sliterne*. Så synker andelen betraktelig på de to høyeste trygghetsnivåene (22 prosent blant de *utsatte* og fem prosent blant de *trygge*). Videre ser vi at mellom 40 og 49 prosent av husholdene på de tre laveste nivåene bruker strøm strategisk når prisene er på det laveste. Det samme gjelder en fjerdedel av de *trygge* husholdene. Figur 3-8 viser også at mellom en halvpart og knappe to tredjedeler av *sliterne* og de som er *ille ute* dusjer mindre for å ha råd til strømregningen. Det samme gjøres i noe mindre omfang på de to høyeste trygghetsnivåene. I sum betyr dette at hverdagsrutinene er lagt om i svært mange husholds siste seks måneder, særlig på de laveste trygghetsnivåene der vi finner de som er mest presset økonomisk: *sliterne* og de som er *ille ute*.

Tilgang på mat er kritisk for en økende gruppe på de lavere trygghetsnivåene

Figur 3-8 Har husstanden gjort noe av dette siste seks måneder for å ha råd til strøm? Fire trygghetsnivåer. Hushold. Prosent. 2023 N: 3446 ¹

¹ Alle forskjeller mellom gruppene: p<.001 (kjiqv)

Underlagsmaterialet viser at 64 prosent av husholdene har truffet tiltak for å kunne ha råd til mat. Vi har allerede sett at dette dreier seg både om endringer i handlevaner, redusert forbruk og, for noen, å oppsøke hjelp (figur 3-4). I **figur 3-9** har vi hentet ut noen av disse strategiene og vist hvordan de varierer med de fire trygghetsnivåene.

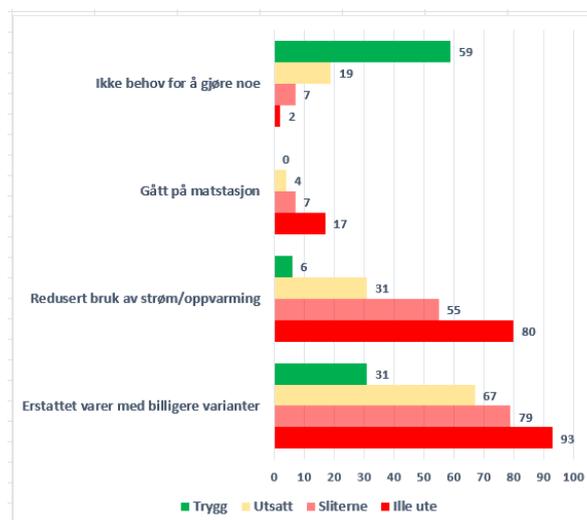
Hvis vi begynner med endringer i handlevaner er det å erstatte varer man vanligvis bruker med billigere alternativer noe som over halvparten av husholdene har gjort de siste seks månedene (figur 3-4). Det er noe trivielt og tilforlatelig med denne metoden. Men når vi ser på variasjonen mellom de ulike trygghetsnivåene endrer dette inntrykket seg noe. Figur 3-9 viser at hele ni av ti hushold i gruppen *ille ute* har endret handlevanene på denne måten, mens det samme gjelder for bare en tredjedel av de økonomisk *trygge*.

Dataene sier riktignok ingenting om hvilke varer det gjelder og hvor omfattende denne erstatningspraksisen er for det enkelte husholdet. Likevel indikerer fordelingen at strategien har ulik betydning avhengig av ressursituasjonen, og at det trolig er et langt større innslag av nødvendighet på de lavere trygghetsnivåene. Dette understøttes av at andelen *slitere* som har lagt om handlevanene i denne retningen også er høy (79 prosent). Når det gjelder *utsatte* hushold kommer de i en mellomstilling (67 prosent). Men heller ikke for denne gruppen kan vi utelukke at det å velge billigere varianter i noen tilfeller dreier seg om å håndtere en opplevd knapphetsituasjon — altså nettopp utsatthet.

Den neste strategien, som har vært brukt av en fjerdedel av alle hushold (figur 3-4), dreier seg om det vanskelige valget mellom mat og strøm. Figur 3-9 viser at åtte av ti hushold som er *ille ute* har måttet ta dette valget for å ha råd til mat. Andelene faller raskt med økende økonomisk trygghet. Riktignok har fem av ti i gruppen av *slitere* tatt det samme valget. Men går vi til *utsatte* og *trygge* hushold er andelene betydelig lavere. La oss likevel gjenta at *utsatte* hushold nettopp er utsatte. At en tredjedel av dem har redusert strømforbruket for å få råd til mat er nok en indikasjon på det.

Den tredje strategien i figur 3-9 er den minst utbredte, men samtidig også den klart mest kritiske. Vi ser at 17 prosent av de som er *ille ute* og 12 prosent av *slitere* har vært på matstasjon siste seks måneder. Dette er en klar økning fra juni/august 2022 hvor de tilsvarende tallene var henholdsvis 12 og fem prosent. Vi kan også merke oss at andelen av *utsatte* hushold som har skaffet mat på denne måten er firedoblet i gruppen av utsatte: fra én til fire prosent (Pope and Kempson 2022b).

Figur 3-9 Har du/husstanden gjort noe av dette siste seks måneder for å ha råd til mat? Fire trygghetsnivåer. Hushold. Prosent. 2023. N: 3446 ¹

¹ Alle forskjeller mellom gruppene: p<.001 (kjkiv)

Også utsatte hushold merker økte boutgifter

Vi har allerede pekt på at bokostnader er i ferd med å bli en hovedbekymring for husholdene. **Figur 3.10** viser hvordan noen av strategiene de har tatt i bruk fordeler seg på de fire trygghetsnivåene. Det generelle mønsteret er det samme som for strøm og mat: andelen som anvender de ulike strategiene er størst blant de som er *ille ute* og minst blant de økonomisk *trygge* husholdene. Tre av fire hushold på det øverste trygghetsnivået har ikke hatt behov for å gjøre noen av tiltakene vi spør om i surveyen. Dette står i sterk kontrast til de lavere trygghetsnivåene.

Videre ser vi at det å spare på strømmen har vært viktig for å kunne håndtere boutgiftene. Det gjelder en tredjedel av *utsatte* hushold, halvparten av *sliterne* og i overkant av to tredjedeler av de som er *ille ute*. Og igjen ser vi at kutt i mat og annet nødvendig forbruk settes i sammenheng med økte boutgifter. Nesten sju av ti hushold i gruppen *ille ute* og fire av ti av *sliterne* har saldert husholdsbudsjettet på denne måten. Det samme gjelder en fjerdedel av de *utsatte* husholdene. Men bare fire prosent i gruppen økonomisk *trygge*.

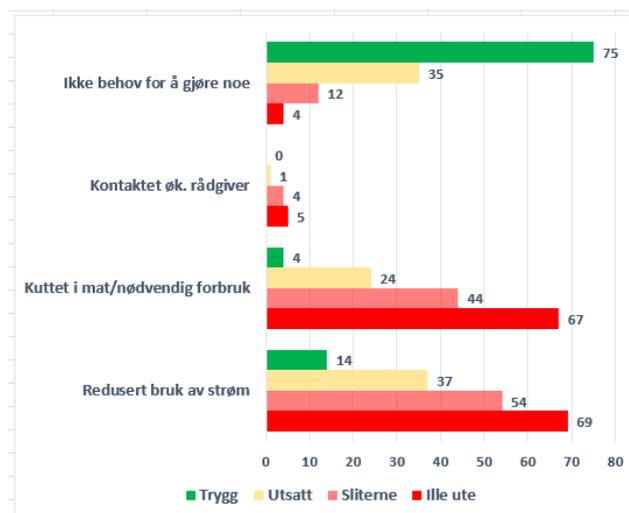
Boligen er en helt sentral forutsetning for et godt liv. I prekære situasjoner hvor det er vanskelig å håndtere husleie, renter og avdrag, er det viktig å oppsøke hjelp. Vi ser at relativt få har gått til et slikt skritt de siste seks månedene. Likevel er det all grunn til å peke på at fem prosent av de som er *ille ute* og fire prosent av *sliterne* har oppsøkt en økonomisk rådgiver i perioden. På de laveste trygghetsnivåene vil dette som oftest være NAV. Men selveiere med boliglån kan også ha henvendt seg til banken.

Dyrtiden rammer ulikt avhengig av ressursituasjonen

Bildet som tegnes i dette kapitlet er at dyrtiden fortsatt rammer hardt i 2023, og at det er flere hushold som sliter nå sammenlignet med juni/august ifjor. Det er også klare tegn til at hverdagen er hardnet til, særlig på det laveste trygghetsnivået hvor basiskostnadene knyttet til bolig, mat og strøm er størst relativt sett. Dette gjør dem særlig sårbare for endringer.

Innledningsvis så vi at det særlig er tre områder hvor folk merker dyrtiden: strøm, mat og boliglånsrenter (som mer generelt handler om boutgifter). Hver av dem rangeres som den utgiftsposten som har hatt størst innvirkning på økonomien av omtrent en fjerdedel av husholdene. Denne rangeringen har imidlertid en tydelig sammenheng med husholdenes ressursituasjon. Underlagsmaterialet viser at på det laveste trygghetsnivået (*ille ute*) er det prisstigningen på mat som har gjort størst innhugg i budsjettet. Renteoppgangen merkes mest på de to øverste trygghetsnivåene (*utsatte* og *trygge* hushold). Når det gjelder strømutfgiftene, er dette noe som har størst innvirkning på husholdsekonomien i de to midterste trygghetsnivåene (*sliterne* og de *utsatte* husholdene).

Figur 3-10 Har du/husstanden gjort noe av dette siste seks måneder for å ha råd til boutgiftene? Fire trygghetsnivåer. Hushold. Prosent. N: 3446 ¹

¹ Alle forskjeller mellom gruppene: p<.001 (kjikv)

4 Dyrtidens økonomiske konsekvenser

Den kraftige prisstigningen får selvsagt økonomiske konsekvenser for husholdene. Det dreier seg både om spare- og låneatferd og om utvikling av betalingsproblemer. I den grad man kommer i økonomiske vanskeligheter dreier det seg også om bruken av ulike kanaler for å komme i en bedre situasjon. I dette kapitlet ser vi på hvordan disse aspektene ved husholdenes økonomiske liv har utviklet seg over tid og hvordan de varierer mellom de fire trygghetsnivåene.

4.1 Lån og sparepenger

Dyrtiden er nå inne i sitt annet år. Når husholdets utgifter øker såpass kraftig som det har gjort, og attpåtil vedvarer over lang tid, må man etter hvert mobilisere det man har av ressurser for å håndtere situasjonen. Noen vil kunne øke inntektene. Andre vil måtte bruke av sparepengene (hvis man har det) eller låne penger for å dekke gapet mellom inntekter og løpende utgifter (hvis man kan det).

Husholdene trekker på sparepengene for å håndtere dyrtiden, mens opptak av usikret kreditt holder seg ganske stabilt

På spørsmål om hvordan man har håndtert de høye prisene de siste seks månedene, sier 21 prosent at de har brukt sparepenger for å få endene til å møtes, mens litt færre (ni prosent) har tatt opp usikret kreditt og enda færre (seks prosent) enten har sagt opp eller ikke fornyet en forsikring (**figur 4-1**). Vi ser også at andelen som har brukt sparepenger eller kansellert/ikke fornyet en forsikring har økt noe fra ifjor til i år. Andelen som har tatt opp usikret kreditt har holdt seg uendret, selv om det er flere i mars 2023 som sier at beløpet de har lånt har økt mye.

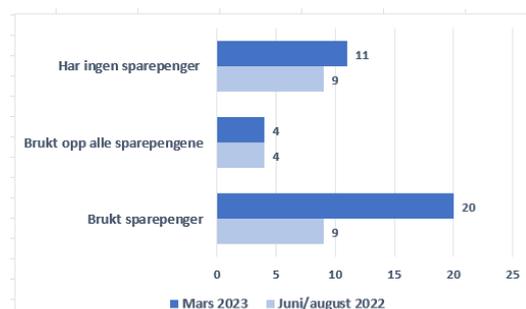
Vi har også spurt om bruk av usikret kreditt i en kortere tidshorisont, nemlig siste fire uker. Det viser seg at 20 prosent har brukt sparepenger i denne perioden for å få endene til å møtes — en betydelig oppgang fra ni prosent ved forrige undersøkelse i juni/august 2022 (**figur 4-2**). Men det siste av de oppsparte midlene tok slutt for fire prosent av dem. På måletidspunktet i mars oppga 11 prosent at de stod uten sparepenger, mot ni prosent i juni/august i fjor.

Figur 4-1 Lån og bruk av sparepenger siste seks måneder for å få endene til å møtes. Hushold. Prosent. 2023 og 2022. N: 4200 (2022) og 3446 (2023) ¹

¹ Alle forskjeller mellom gruppene: $p < .001$ unntatt økt usikret gjeld $p < .01$ og tatt opp lån NS

Figur 4-2 Bruk av sparepenger siste fire uker for å få endene til å møtes. Hushold. Prosent. 2023 og 2022. N: 4200 (2022) og 3446 (2023) ¹

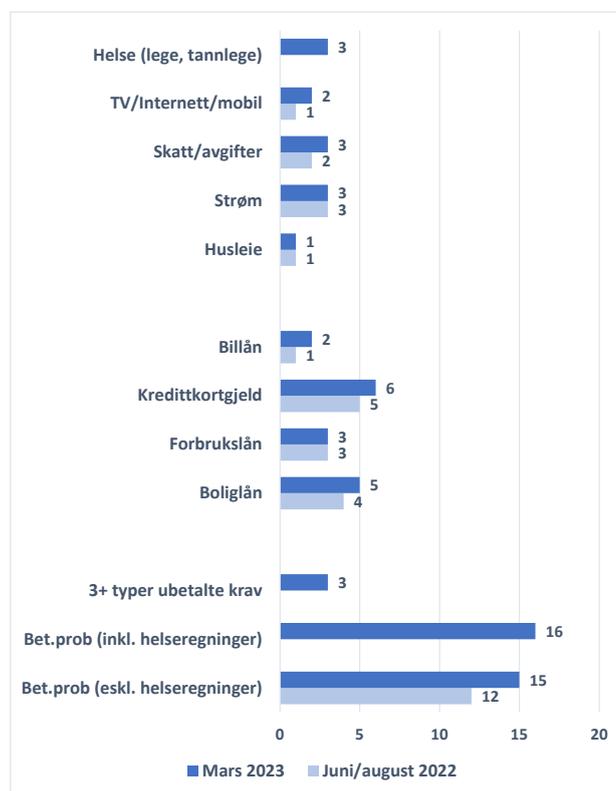
¹ Brukt sparepenger $p < .001$, har ingen sparepenger $p < .01$

4.2 Betalingsproblemer

Som vi så i kapittel 2, hadde 15 prosent av norske husholdninger kommet etter med betalinger på en eller flere regninger eller kredittforpliktelser i mars 2023. Dette er en økning fra 12 prosent i juni/ august 2022, og etter nye seks måneder med prisstigninger. Den tilsvarende andelen var 11 prosent i juni 2021, da Norge nettopp hadde kommet ut av de verste effektene av korona-pandemien. Det har med andre ord tatt ett og et halvt år fra dyrtiden begynte å gjøre seg gjeldende høsten 2021 til vi så en statistisk signifikant øning i omfanget av betalingsproblemer. Men andelen hushold med betalingsproblemer har likevel ligger relativt høyt etter pandemien.

Vi måler betalingsproblemer i forhold til en liste med typer av regninger og låneforpliktelser (se figur 4-3). Det betyr at andelen hushold med økonomiske problemer er betinget av listens lengde. Restanser på lege- og tannlegeregninger ble inkludert for første gang i 2023. Når vi tar hensyn til dette og forlenger listen med én regningstype til, øker den samlede andelen hushold som ligger etter med betalinger til 16 prosent, hvorav tre prosent skylder penger på tre eller flere typer engasjement. Denne indikatoren på antall krav underestimerer ganske sikkert andelen med kompliserte gjeldsforhold siden noen hushold vil slite med flere restanser innenfor samme type forpliktelser. Dette gjelder særlig for kredittkortgjeld.

Figur 4-3 Betalingsproblemer knyttet til typer av regninger og forpliktelser. Hushold. Prosent. 2023 og 2022. N: 4200 (2022) og 3446 (2023) ¹

¹ Bet.prob ekskl. helseregninger, skatt/avgifter, TV/internett/mobil, boliglån p<.001, billån p<.05, resten NS. Boliglån: nedbetalingslån, rammelån/boligkreditt

Betalingsproblemene øker, og er spredt over en rekke typer regninger og lån. Men statlig støtte har begrenset problemene med strømregningen

Som figur 4-3 viser, skyldes ikke veksten i andelen med betalingsproblemer noen enkelt type eller typer av regninger eller lån. Riktignok ser vi en liten økning i andelen hushold som har kommet etter med skatter og avgifter, TV/internett/mobil-regninger og billån. Vi registrerer også et noe større omfang av hushold med problemer knyttet til boliglån. Men hovedinntrykket er at betalingsproblemene er spredt utover på en rekke typer av regninger og andre økonomiske forpliktelser. Vi kan i den forbindelse legge merke til at statlige tiltak for å beskytte husholdningene mot strømprisene tydeligvis har truffet bra siden andelen som er på etterskudd med strømregningen har holdt seg stabil på tre prosent siste halvår.

Kredittkort er fortsatt den regningstypen med høyest andel betalingsproblemer: (seks prosent av alle husholdninger hadde restanse på ett eller flere kort), etterfulgt av boliglån (fem prosent av alle husholdninger). Med boliglån menes her nedbetalingslån og rammelån/boligkreditt. Blant boligeiere med belånte boliger er andelen med betalingsproblemer noe høyere. Dette ser vi nærmere på nedenfor.

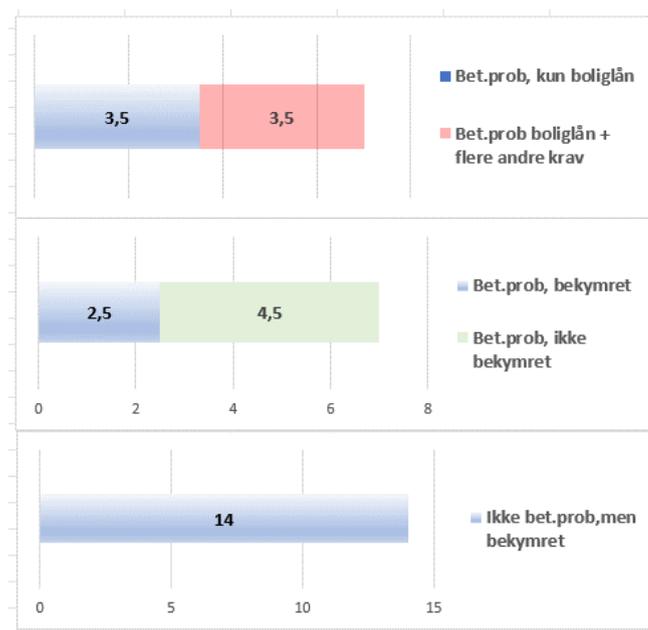
Folk med boliglån begynner å merke renteoppgangen

Rundt 1.65 millioner hushold (65 prosent) bor i belånte boliger. For disse vil boliglånet ofte være den største utgiftsposten. Så når rentene stiger, kan dette ramme hardt, avhengig av gjeldsgraden og en rekke andre forhold som f.eks. antall personer i husstanden, deres helse og tilknytning til arbeidsmarkedet. Mellom målingene i juni/august 2022 og mars 2023 har styringsrenten steget fra 1.25 til tre prosent. Boliglånsbankene øker typisk sine renter tilsvarende, men må varsle kundene seks uker i forveien. Med renter ut til kundene på over fire prosent i mars 2023 og utsikter til ytterligere økninger utover året er det viktig å følge med på boliglåntakernes økonomiske tålegrense. For å undersøke dette ble det derfor lagt inn nye spørsmål i mars-surveyen.

Som vi nettopp så i figur 4-3 sier fem prosent av alle hushold at de ligger etter med renter og avdrag på boliglånet. Hvis vi kun ser på husstander med belånte boliger, stiger andelen til sju prosent. Ikke alle disse har nødvendigvis alvorlige betalingsproblemer. For å forstå situasjonen bedre ble det laget to nye variabler: den første som vurderer om boliglånsrestansen ble ledsaget av restanse på andre låneforpliktelser og den andre som kombinerer gjeldende restanse på boliglånet med bekymringer om betalingsevnen i de kommende månedene.

Det viser seg at rundt halvparten av de sju prosentene som ligger etter med boliglånet også lå etter med andre forpliktelser — inkludert rundt én prosent som lå etter med minst tre andre typer krav i tillegg til boliglånet. Den andre halvparten lå kun etter med boliglånet, noe som (alt annet likt) tyder på at betalingsvanskene er mindre alvorlige. Se figur 4-4.

Figur 4-4 Problemer med å betale renter og avdrag på boliglån. Hushold med belånte boliger. Prosent. 2023. N: 2149

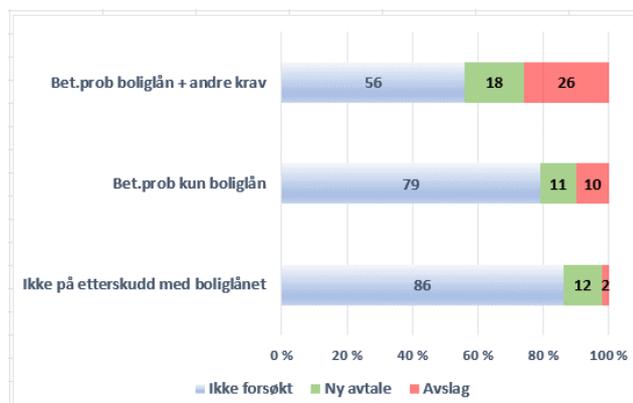
Når vi kobler betalingsproblemene til bekymringer for betjeningsevnen i de kommende månedene ser vi at ca. en tredjedel (to og en halv prosent) er bekymret for at de ikke vil kunne klare å betale for seg de neste tre månedene. Resten — fire og en halv prosent — er mer optimistiske med tanke på å møte fremtidige innbetalinger. I tillegg viser figur 4-4 at 14 prosent av boliglåntakerne ikke har restanser på boliglånene, men likevel er bekymret for betjeningsevnen de neste tre månedene.

Dette indikerer at det er et visst potensiale for at flere kan få problemer i tiden som kommer, særlig hvis rentene går vesentlig opp.

Når man kommer i betalingsvansker eller ser at man vil kunne komme til å få problemer i framtiden, er rådet at man tidligst mulig skal kontakte kreditorene. Mellom august i fjor og mars i år har til sammen 15 prosent av boliglånkundene tatt kontakt banken for å refinansiere boliglånet eller få perioder med avdragsfrihet. Åtte av ti fikk dette til.

Men selv om bare to av ti mislyktes og fikk avslag varierer suksessraten med den situasjonen boliglåntakerne befinner seg i. Ser vi på **figur 4-5**, er andelen som tok kontakt med banken størst blant boliglånkunder som i tillegg til boliglånet også hadde betalingsproblemer i forhold til andre krav. Men det er i denne gruppen at avslagsprosenten er størst: seks av ti i denne gruppen fikk avslag på avdragsfrihet eller refinansiering av boliglånet. Hvis vi ser på boliglånkunder som kun er på etterskudd med boliglånet, er utfallet omtrent 50/50 suksess/avslag.³² Det er også verdt å merke seg at 14 prosent av boliglånkunder uten restanser på boliglånet har tatt kontakt med banken for å lette presset på husholdsøkonomien. I denne gruppen ser vi at 12 prosent oppnådde en avtale, mens bare to prosent fikk avslag. Fra bankens perspektiv er dette de «gode» kundene, de som kommer i forkant av problemene, som kan hjelpes forebyggende og som kanskje også har en bedre økonomi totalt sett enn de to andre gruppene. Siden denne kundegruppen utgjør 58 prosent av alle hushold, bidrar bankenes imøtekommenhet helt klart til å holde nivået på betalingsproblemer nede.

Figur 4-5 Reforhandling av boliglån. Hushold med belånte boliger. Prosent. 2023. N: 1990 (ikke på etterskudd), 80 (bet.prob kun boliglån) og 79 (bet.prob boliglån og andre krav)¹

¹ Antall observasjoner i de to gruppene med betalingsproblemer er lav. Fordelingene må derfor fortolkes med varsomhet

Ett av ti hushold har kontaktet kreditor om betalingsproblemer

Ti prosent av alle hushold har tatt kontakt med minst én kreditor siste seks måneder for å finne løsninger på sine betalingsproblemer. I **tabell 4.1** ser vi at 43 prosent av dem ble tilbudt betalingsutsettelse eller en ny og rimeligere betalingsplan. Men dette betyr samtidig at 57 prosent ikke fikk denne typen lettelse. Noen fikk en betalingsplan som det senere viste seg at de ikke kunne håndtere (19 prosent), mens andre ble fortalt at de må betale det de skylder i sin helhet (19 prosent). Atter andre fikk beskjed om at kravet blir oversendt inkasso (16 prosent).

Tabell 4.1 Resultater av kontakt med ulike kreditorer. Hushold som har tatt kontakt med kreditorer fordi det er eller vil bli vanskelig å betale. Prosent. 2023 (N)¹

	Boliglåns- bank (99)	Forbruks- lånsbank (81)	Kommune/ skattemyndighet (65)	Strøm- leverandør (113)	Internett- leverandør (73)	Alle kreditorer (324)
Betalingsutsettelse/ ny betalingsplan	46	46	25	40	20	43
Anbefalt å ta kontakt med øk. rådgiver	18	8	15	4	10	12

¹ Det lave antall observasjoner i enkelte av kolonnene gjør at resultatene må fortolkes med varsomhet.

Når vi grupperer responsen fra kreditorer etter type kreditor slik vi gjør i tabell 4.1 ser vi at antall observasjoner i noen av kategoriene blir små. Da må fordelingen fortolkes med varsomhet selv om de observerte forskjellene er statistisk signifikante. Det mest bemerkelsesverdige av disse resultatene av kreditorkontakt er at såpass få fikk en reforhandlet avtale av kommunene, skattemyndighetene og internettleverandørene. Et annet funn vi godt kan legge merke til er de beskjedne andelene som ble

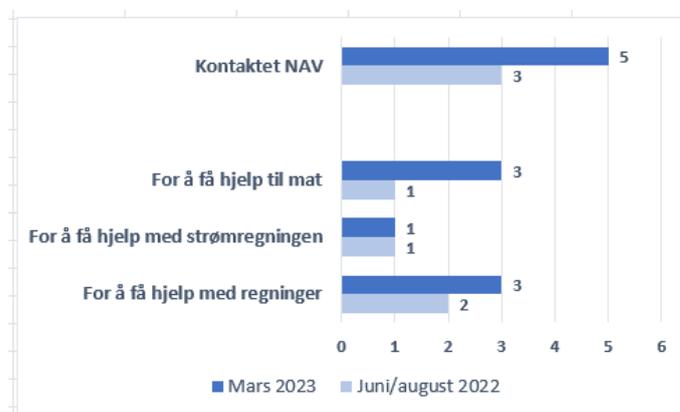
³² Antall observasjoner i de to gruppene med betalingsproblemer knyttet til boliglån er lave (se figur 4-5). Resultatene må derfor fortolkes med varsomhet selv om de observerte forskjellene er statistisk signifikante.

anbefalt å ta kontakt med en økonomisk rådgiver. Dette gjelder særlig kommunene og skattemyndighetene som jo er offentlige institusjoner og del av den samme offentlighet som tilbyr gratis økonomisk rådgivning i kommunene. Det hadde derfor vært rimelig å forvente at andelen var høyere enn 15 prosent.

Flere har henvendt seg til NAV om sine økonomiske problemer enn ifjor

I mars 2023 oppgir fem prosent av husholdene at de har kontaktet NAV for hjelp med regninger, strømutfgifter og mat i løpet av de siste seks månedene. Dette er opp fra tre prosent i juni/august 2022. Årsaken er hovedsakelig en økning fra én til tre prosent i andelen som ber om hjelp til å kjøpe mat. Andelen som trengte hjelp til å betale strøm var stabil. Dette er nok en indikasjon på at den statlige støtten har bidratt til å stabilisere utfordringene husholdene står overfor når det gjelder de økte strømprisene. Men problemene med å håndtere prisstigningen på mat fortsetter å øke. Se **figur 4-6**.

Figur 4-6 Tatt kontakt med NAV for råd og økonomisk bistand. Hushold. Prosent. 2023 og 2022. N: 4200 (2022) og 3446 (2023) ¹

¹ Alle forskjeller $p < .001$ unntatt hjelp med regninger $p < .01$

4.3 Trygghetsbarometeret:

Økonomiske konsekvenser på de fire trygghetsnivåene

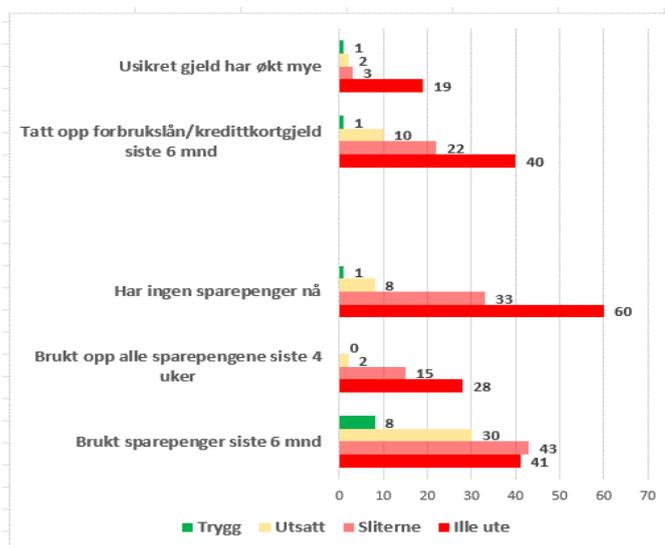
De økonomiske konsekvensene av dyrtiden er ulikt fordelt på de fire trygghetsnivåene. Igjen er det slik at de mest alvorlige konsekvensene akkumuleres på de laveste trygghetsnivåene, men at vi også kan se spor av økonomisk slitasje blant de utrygge husholdene.

Hushold på de to laveste trygghetsnivåene skiller seg ut ved at mange mangler økonomisk buffer og tar opp usikret kreditt

Vi har allerede sett at folk bruker sparepenger for å få endene til å møtes. Som **figur 4-7** viser, gjelder dette én av fire på hvert av de to laveste nivåene, og også 30 prosent av de *utrygge* husholdene. Kontrasten til de som befinner seg på det øverste trygghetsnivået, hvor bare én av ti har brukt sparepenger siste fire uker, er åpenbar. Dette indikerer at rundt halvparten av alle norske hushold føler presset fra dyrtiden.

Det er imidlertid spesielt bekymringsfullt at 28 prosent i gruppen *ille ute* og 15 prosent av *sliterne* har brukt opp alle sparepengene sine. Det betyr at seks av ti hushold på det laveste trygghetsnivået, og mer enn tre av ti av *sliterne* nå står uten økonomisk buffer. Dette skiller dem skarpt fra både *utsatte* og *trygge* hushold. De to laveste trygghetsnivåene utmerker seg også ved at mange møter dyrtiden med opptak av usikret kreditt og at denne typen gjeld har økt siste seks måneder, særlig blant de som er *ille ute*. Men også ti prosent av de *utrygge* husholdene nylig har tatt opp usikret kreditt for å få endene til å møtes.

Figur 4-7 Har du/husstanden brukt sparepenger eller tatt opp usikret kreditt for å få endene til å møtes? Fire trygghetsnivåer. Hushold. Prosent. N: 3446 ¹

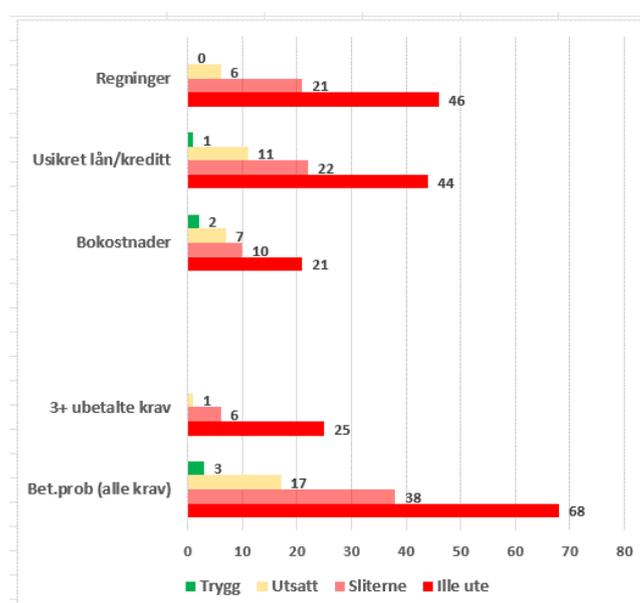
¹ Alle forskjeller p<.001 (kjkv)

De som er ille ute og sliterne har betalingsproblemer. Det har også nesten to av ti utsatte hushold

Omfanget og dybden av betalingsvanskene som husholdene i gruppen *ille ute* står overfor, framkommer tydelig i **figur 4-8**. Nesten sju av ti er på etterskudd med betalinger på minst én type fordring, inkludert en fjerdedel som ligger etter med tre eller flere krav. Også nesten 4 av ti av *sliterne* og 17 prosent av de *utsatte* husholdene har betalingsproblemer.

De fire trygghetsnivåene skiller seg også fra hverandre når det gjelder de ubetalte kravenes profil. Hvis *utsatte* (eller til og med *trygge*) hushold er på etterskudd, er det en tendens til å være det med usikret kreditt eller boligkostnader — og da hovedsakelig boliglån siden disse gruppene inkluderer få leietakere. I motsetning til dette var regninger den vanligste restansen for *ille ute*-husholdene, mens *sliterne* typisk ligger etter med regninger og usikret kreditt. Hushold i gruppen *ille ute* dominerer imidlertid i misligholdstatistikken på alle krav-typene.

Figur 4-8 Betalingsproblemer. Fire trygghetsnivåer. Hushold. Prosent. N: 3446 ¹

¹ Alle forskjeller p<.001 (kjkv)

Når vi ser på de som har tatt kontakt med kreditorene om betalingsproblemer, viser det seg at kreditorene egentlig ikke skiller mellom kunder i ulike omstendigheter (**tabell 4.2**).³³ Og som en konsekvens av dette var andelen som ble tilbudt betalingsutsettelse eller en ny, håndterbar betalingsplan bemerkelsesverdig like på tvers av de fire trygghetsnivåene: rundt 45 prosent. I en ideell verden burde også de som har store problemer bli anbefalt å ta kontakt med en økonomisk rådgiver. Det er imidlertid bare 17 prosent i *ille ute*-gruppen og 13 prosent av *sliterne* som fikk dette rådet. Men det er all grunn til å peke på at nesten ett av ti *utrygge* hushold også fikk denne anbefalingen, noe som illustrerer at situasjonen er prekær for et mindretall i denne gruppen.

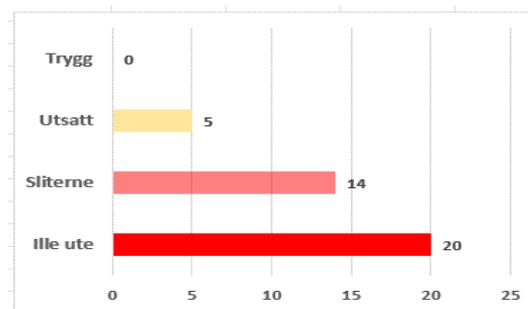
Tabell 4.2 Resultater av kontakt med kreditorene. Hushold som har henvendt seg til kreditorer fordi det er eller vil bli vanskelig å betale. Prosent. 2023 (N) ¹

	<i>Ille ute</i> (97)	<i>Sliterne</i> (86)	<i>Utsatte</i> (119)	<i>Alle</i> (324)
Betalingsutsettelse/ ny betalingsplan	45	48	41	43
Anbefalt å ta kontakt med øk. rådgiver	17	13	9	12

¹ Det lave antall observasjoner i enkelte av kolonnene gjør at resultatene må fortolkes med varsomhet.

Når det gjelder økingen av henvendelser til NAV om økonomisk råd og bistand (figur 4-6), ser vi i **figur 4-9** at den er sterkt konsentrert i de to gruppene med lavest økonomisk trygghet: 20 prosent i gruppen *ille ute* og 14 prosent av *sliterne* har vært på NAV siste seks måneder. Men det har også fem prosent av de *utsatte* husholdene. Dette er nok en indikasjon på at situasjonen strammer seg til for en mindre andel av husholdningene i denne gruppen.

Figur 4-6 Tatt kontakt med NAV for råd og økonomisk bistand. Fire trygghetsnivåer. Hushold. Prosent. 2023. N: 3446. ¹

¹ Alle forskjeller p<.001 (kjikv)

³³ Antall observasjoner i noen av kolonnene er lave. Resultatene må derfor fortolkes med varsomhet selv om de observerte forskjellene er statistisk signifikante.

5 Dyrtidens sosiale og helsemessige konsekvenser

Det forrige kapittelet dekket de økonomiske konsekvensene av dyrtiden, særlig med hensyn til betalingsproblemer, og viste at disse både har økt og uforholdsmessig rammet gruppene på de laveste nivåene av økonomisk trygghet. I dette kapitlet ser vi på sosiale og helsemessige konsekvenser av prisstigningene, hvilke endringer som kan spores over tid og hvordan sammenhengene mellom dyrtid, uhelse og sosialt liv varierer med økonomisk trygghet.

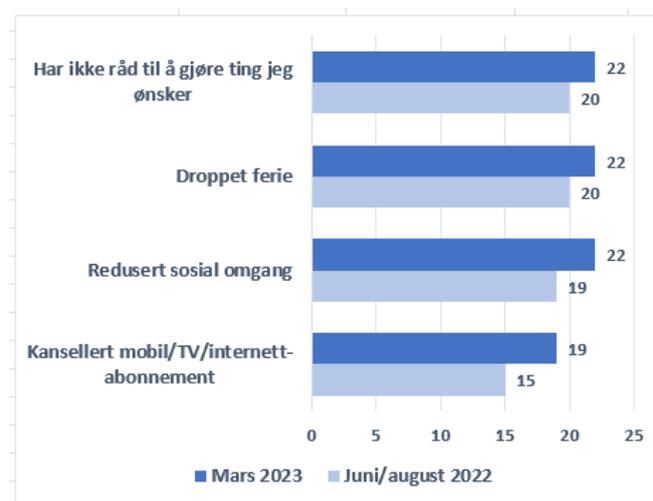
5.1 Sosiale konsekvenser

En rekke variabler indikerer at dyrtiden har innvirket negativt på det sosiale livet for rundt én av fem husholdninger, og at denne andelen har økt i mars 2023, sammenlignet med juni/august 2022.

Det sosiale livet påvirkes negativt av dyrtiden for én av fem husholdninger, og antallet øker over tid

Som vi ser i **figur 5-1**, sier mer enn to av ti av alle husholdninger at økonomien ikke tillater dem å gjøre ting de liker, opp fra 20 prosent i juni/august 2022. En tilsvarende andel sier at de har måttet droppe ferie for å få endene til å møtes — også opp fra 20 prosent i løpet av seks måneder. Det er også en tilsvarende andel som har måttet redusere den sosiale omgangen med andre. Her er økningen noe større sammenlignet med juni/august i 2022 — opp fra 19 til 22 prosent. Til slutt ser vi at 19 prosent har kansellert abonnement(er) på mobil, TV og/eller internett siste seks måneder. Dette bidrar også til å begrense det sosiale livet og omgangen med andre. Her er forskjellen tilbake til datainnsamlingen i juni/august størst.

Figur 5-1 Har husholdet/du gjort noe av dette siste seks måneder for å få endene til å møtes? Hushold. Prosent. 2023 og 2022. N: 4200 (2022) og 3446 (2023) ¹

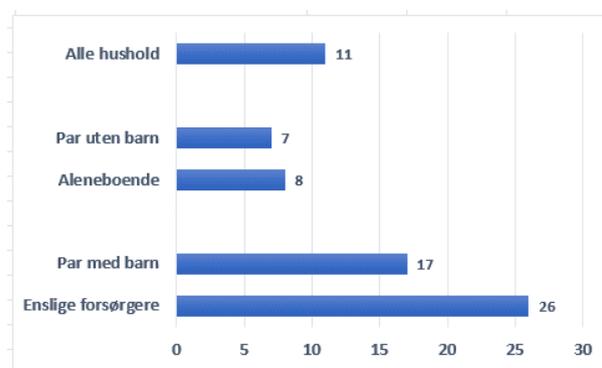

¹ Mobil/TV/internett $p < .001$, redusert sosial omgang $p < .01$, resten $p < .5$

Den økonomiske situasjonen har også skapt spenninger mellom familiemedlemmene i ett av ti hushold. Barnefamiliene merker dette mest

Enda større bekymring er at i løpet av de siste seks månedene har den strammere økonomiske situasjonen som dyrtiden medfører forårsaket spenninger mellom de som bor sammen eller i forhold til øvrig familie. På spørsmål om hvor godt et utsagn om dette passet på dem, svarte 11 prosent av husholdningene ganske godt eller svært godt (**figur 5.2**). Dette spørsmålet er ikke blitt stilt i tidligere undersøkelser, så vi kan ikke si hvordan denne andelen har endret seg over tid. Aleneboende og par uten barn kommer best ut av dette, mens barnefamiliene — og særlig aleneforeldre — er hardest rammet. Vi ser at en fjerdedel av de enslige forsørgerne sier at de opplever spenninger enten vis-a-vis barna eller øvrig familie på grunn av den økonomiske situasjonen. Dette er to og en halv ganger høyere enn gjennomsnittet for alle husholdninger.

Figur 5-2 «Min/vår økonomiske situasjon skaper problemer mellom oss som bor sammen/øvrige familie» Passer ganske godt/svært godt. Hushold. Prosent. N: 3446 (2023) ¹

¹ Forskjellen mellom familietypene p<.001 (kjkv)

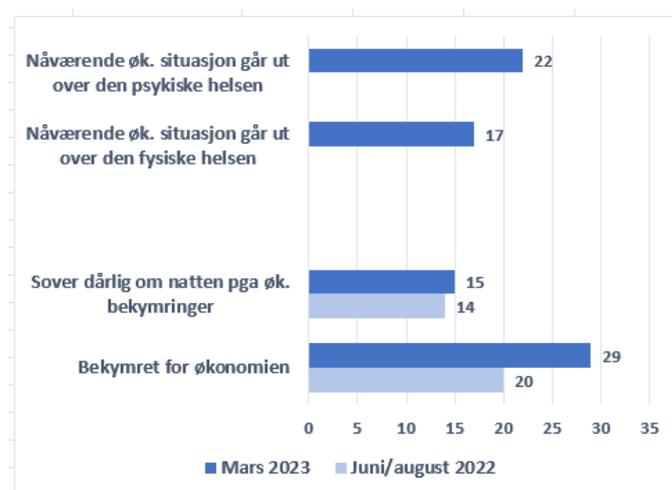
5.2 Helsemessige konsekvenser

Å være i en presset økonomisk situasjon kan fort gå ut over folks helse. Temaet er da også berørt i våre tidligere rapporter (Poppe and Kempson 2022b, 2023). For å undersøke sammenhengen mellom dyrtid og helse nærmere ble nye spørsmål inkludert i mars-surveyen.

Helsen har også blitt negativt påvirket og flere hushold er bekymret for økonomien enn for seks måneder siden

Antall husholdninger som sier de «er bekymret for økonomien» har økt betraktelig siden juni/august 2022, da 20 prosent sa at de var det. I mars 2023 hadde dette steget til 29 prosent, med åtte prosent som sa at utsagnet passet svært godt og 21 prosent ganske godt. Andelen som sier at «økonomiske bekymringer gjør at jeg sover dårlig om natten» har imidlertid nesten ikke endret seg (**figur 5.3**). Dette er for så vidt et lyspunkt siden dette kanskje er den mest helsefarlige

Figur 5-3 Utsagn om helsemessige konsekvenser av dyrtiden. Passer ganske godt/svært godt. Hushold. Prosent. N: 3446 (2023) ¹

¹ Bekymret over økonomien p<.001. Sover dårlig om natten NS

indikatoren av de to utsagnene. Når det gjelder de mer generelle utsagnene om sammenhengen mellom økonomi og helse — «Min/vår økonomiske situasjon påvirker den fysiske/psykiske helsen negativt» — ser vi at 17 prosent av husholdene mener at økonomien, slik den er blitt i mars 2023, går ut over den fysiske helsen. Innvirkningen på den psykiske helsen er noe mer utbredt (22 prosent).

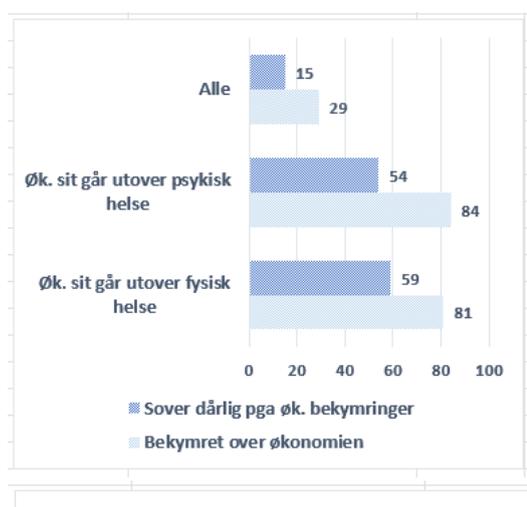
Videre finner vi sterke sammenhenger mellom uheldige fysiske og psykiske helseeffekter og bekymringer for husholdets økonomi. Mer enn 80 prosent av dem som sier at økonomien går ut over den fysiske eller psykiske helsen sier samtidig at de er bekymret for økonomien. Dette er nesten tre ganger gjennomsnittet for alle husholdninger. Og disse pengebekymringene holdt godt over halvparten av dem våkne om natten (59 prosent fysisk helse og 54 prosent psykisk helse) — noe som er mellom tre og fire ganger det totale gjennomsnittet (**figur 5.4**).

Økningen i levekostnader har også ført til at et mindretall av husholdningene ikke har besøkt legen eller tannlegen og heller ikke kjøpt medisiner og utstyr de trenger

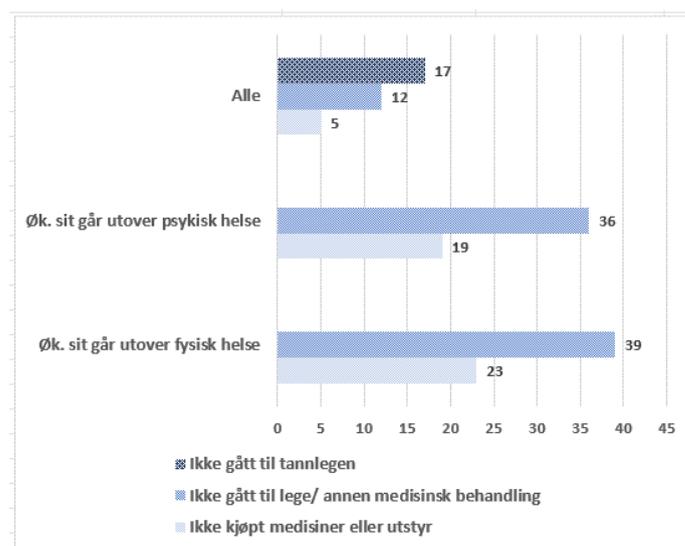
Til slutt inkluderte vi for første gang tre spørsmål i mars-surveyen for å undersøke om økte levekostnader har ført til at folk må spare inn på medisinsk behandling.

Figur 5.5 viser at 17 prosent av alle hushold har stått over å gå til tannlegen siste seks måneder for å spare penger, 12 prosent har ikke oppsøkt lege eller annen behandling (som fysioterapeut) og fem prosent hadde ikke kjøpt medisin eller medisinsk utstyr de trengte — igjen for å spare penger. Det er bekymringsfullt at alle tre innsparingsmåter er mer utbredt blant dem som oppgir at økonomien går ut over den fysiske eller psykiske helsen. Vi ser at fire av ti i gruppen fysiske helseeffekter ikke har oppsøkt lege eller annen behandling når de trengte det, og heller ikke 36 prosent av dem som hevder at økonomien går ut over den psykiske helsen. Videre har nesten en fjerdedel av de med fysiske helseeffekter unnlatt å kjøpe medisiner eller medisinsk utstyr de trengte siste seks måneder. Det samme gjelder 19 prosent av dem som påvirkes negativt psykisk av den økonomiske situasjonen. Med andre ord, helsen til disse menneskene ble rammet to ganger av levekostnadene - både direkte rent helsemessig og indirekte fordi de ikke har hatt råd til medisiner eller utstyr de trenger.

Figur 5-4 Sammenhengen mellom helsemessige konsekvenser og økonomiske bekymringer. Passer ganske godt/svært godt. Hushold. Prosent. N: 3446 (alle), 582 (fysisk helse), 757 (psykisk helse)

Figur 5-5 Innsparing på helseutgifter. Passer ganske godt/svært godt. Hushold. Prosent. N: 3446 (alle), 582 (fysisk helse), 757 (psykisk helse)

5.3 Trygghetsbarometeret: sosiale og helsemessige konsekvenser på de fire trygghetsnivåene

Når de sosiale og helsemessige konsekvensene av dyrtiden kobles til de økonomiske trygghetsnivåene, får vi et mer komplett bilde av framveksten av et gryende skille i det norske samfunnet — mellom en halvpart av husholdene som er økonomisk *trygge* og heller ikke påføres særlig mange sosiale eller helsemessige ulemper på den ene siden, og resten av husholdene (de som er *illete*, *sliterne*, og til en viss grad de *utsatte*) som har lavere økonomisk trygghet og samtidig opplever en opphopning av andre uønskede konsekvenser.

Et sosialt og helsemessig skille vokser fram som følge av dyrtiden

De sosiale ulempene er særlig utbredt på de to nederste trygghetsnivåene. Figur 5-6 viser at nesten samtlige av de som er *illete* ikke har råd til å gjøre ting de ønsker, og to tredjedeler av dem har redusert den sosiale omgangen og sett seg nødt til å droppe ferie. Halvparten har også kansellert ett eller flere abonnementer på mobil/TV/internett siste seks måneder. De tilsvarende andelene blant *sliterne* er lavere, men omfatter fortsatt mellom én og to tredjedeler av dem. Så ser vi at én av fire *utsatte* hushold har måttet spare inn på disse måtene. Til sammenligning ligger andelene blant de *trygge* mellom tre og sju prosent.

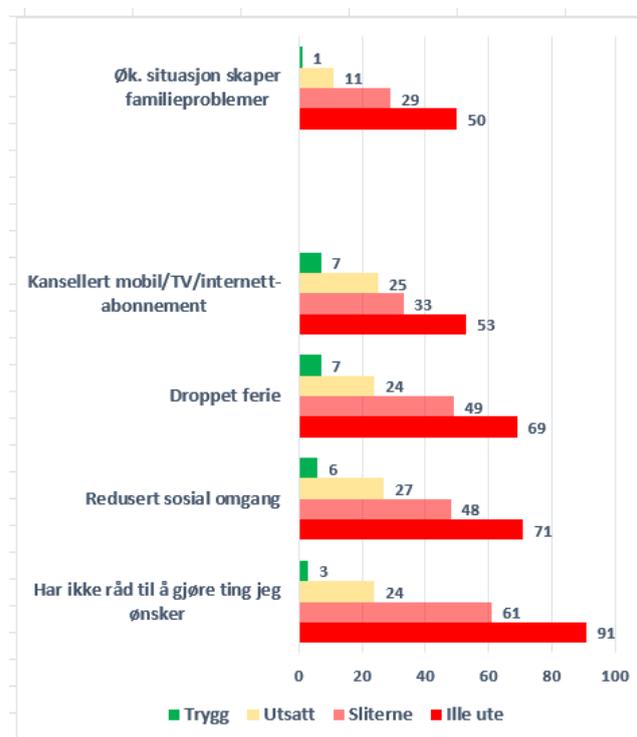
Dette mønsteret gjelder også spenninger mellom familiemedlemmer siste seks måneder som følge av den økonomiske situasjonen. Nesten ingen (én prosent) blant de *trygge* husholdene rapporterer om dette, sammenlignet med halvparten i gruppen *illete* og 29 prosent av *sliterne*.

Og ikke uventet ser vi den samme opphopningen av ulemper når det gjelder helsemessige konsekvenser. Utover et sosialt skille ser vi også at uheldige helsemessige konsekvenser av dyrtiden bygger seg opp i ulikt monn på de ulike trygghetsnivåene.

Igjen ser vi at de økonomisk *trygge* husholdene, som altså utgjør halvparten av alle hushold, ikke har opplevd noen negative helseeffekter i særlig grad (**figur 5-7**) og heller ikke hatt behov for å spare på bruken av helsetjenester (**figur 5-8**). I motsetning til dette er flertallet av *illete*-husholdningene bekymret for økonomien sin (93 prosent) og tre fjerdedeler av dem sover dårlig på grunn av disse bekymringene. Vi ser også at åtte av ti sier at økonomien går ut over den fysiske helsen og at nesten ni av ti mener den påvirker dem psykisk.

Videre ser vi (**figur 5-8**) at 67 prosent i denne gruppen ikke har gått til tannlegen siste seks måneder på grunn av dårlig råd, at 56 prosent har unnlatt å gå til legen eller oppsøke annen medisinsk behandling de trengte, og at én tredjedel har spart inn på medisiner og medisinsk utstyr. Igjen er de tilsvarende andelene vesentlig lavere blant *sliterne*, men fortsatt langt over gjennomsnittet for alle hushold. La oss

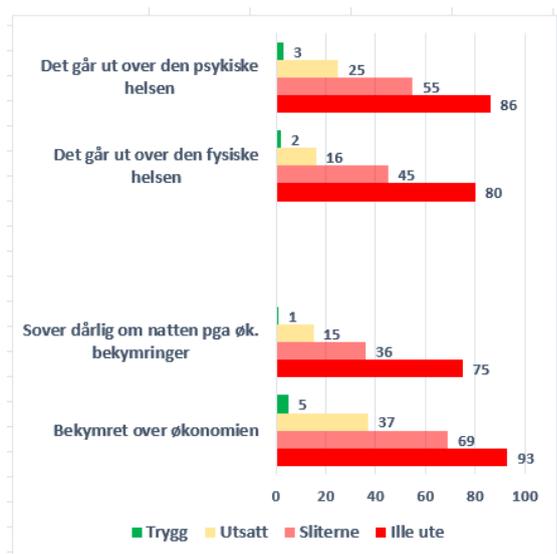
Figur 5-6 Har husholdet/du gjort noe av dette siste seks måneder for å få endene til å møtes? Hushold. Prosent. N: 3446 ¹

¹ Alle forskjeller p<.001 (kjikv)

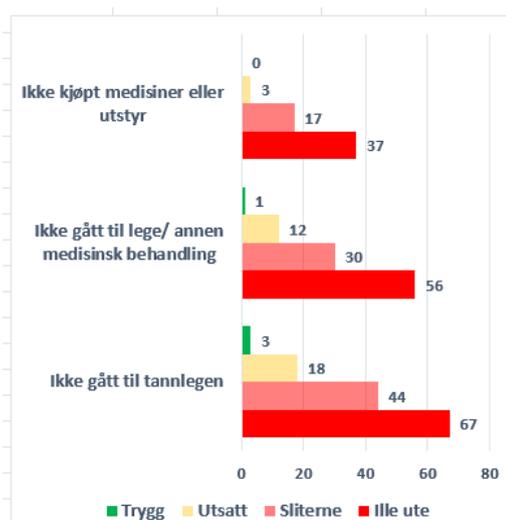
også legge merke til at nesten to av ti blant de utsatte husholdene har latt være å gå til tannlegen fordi de må spare penger.

Figur 5-7 Sammenhengen mellom helsemessige konsekvenser og økonomiske bekymringer. Passer ganske godt/svært godt. Fire trygghetsnivåer. Hushold. Prosent. N: 3446 ¹

¹ Alle forskjeller p<.001 (kjikv)

Figur 5-8 Innsparing på helseutgifter. Passer ganske godt/svært godt. Fire trygghetsnivåer. Hushold. Prosent. N: 3446 ¹

¹ Alle forskjeller p<.001 (kjikv)

6 Hva kjennetegner husholdene på de fire trygghetsnivåene?

De trygge

Denne gruppen, som omfatter rundt 1.25 millioner hushold (49 prosent), skårer i snitt svært høyt på trygghetsbarometeret (91 indekspoeng av 100 mulige), noe som betyr at de står svært støtt økonomisk. Andelen trygge hushold har imidlertid gått betydelig ned siden april 2017, da de utgjorde 65 prosent av alle husholdninger. Den største reduksjonen kom mellom 2021 og 2022.

De er eldre og bedre stilt økonomisk enn andre

- I denne gruppen er gjennomsnittsalderen på 55 — rundt ti år mer enn de andre gruppene. På grunn av deres alder finner vi her den største andelen par uten barn og den laveste andelen barnefamilier. Særlig er andelen enslige forsørgere lav (tre prosent).
- Dette er også den mest velstående gruppen, med gjennomsnittlig brutto husholdsinntekter på rundt 766.000 i året. Blant dem finner vi også den laveste forekomsten av inntektstap under pandemien (11 prosent). 40 prosent av dem har ikke lønnsinntekt, noe som har sammenheng med at mange er pensjonister (38 prosent). I denne gruppen har vi dessuten de minste andelene med helt eller delvis uføre i husstanden (10 prosent) og personer på AAP (3 prosent).
- Svært få har ekstra (ikke-medisinske) utgifter knyttet til langvarig dårlig helse eller funksjonshemming (sju prosent). Noen flere har medisinske utgifter (18 prosent), men denne andelen er lavere enn på de lavere trygghetsnivåene.
- En tredjedel i denne gruppen er selveiere uten boliglån/rammelån, noe som er langt flere enn i noen av de andre gruppene. Her finner vi også den klart minste andelen leietakere (åtte prosent).

De aller fleste har ikke hatt behov for å gjøre innsparinger i dyrtiden

- Denne gruppen har vært minst berørt av dyrtiden, og 43 prosent har ikke gjort noen innsparingstiltak på grunn av dårlig råd i løpet av de siste seks månedene.
- Nesten halvparten (47 prosent) har ikke hatt behov for å spare på strøm for å ha råd til strømrregningen. De som gjorde det, har enten brukt strømkrevende utstyr når prisene er på det laveste eller skrudd ned temperaturen i boligen.
- Enda flere (59 prosent) har heller ikke trengt å gjøre noe for å håndtere stigende matvarepriser, og de som gjorde det har hovedsakelig endret noe på handlemønsteret for å finne billigere mat.
- Tre fjerdedeler har ikke hatt behov for å spare inn på boligkostnadene. De som gjorde det, har hovedsakelig kuttet i strømforbruket.

De økonomiske konsekvensene av dyrtiden er minimale

- De økonomiske konsekvensene av dyrtiden har vært små for denne gruppen. Få (åtte prosent) har vært nødt til å trekke på sparepenger og bare én prosent har lånt penger for å få endene til å møtes.
- Svært få (tre prosent) har vært på etterskudd med regningsbetaling og låneforpliktelser, og ingen har skyldt penger til tre eller flere typer av kreditorer.

Dyrtiden har ikke gitt sosiale eller helsemessige konsekvenser

- For de økonomisk trygge husholdene har livet har fortsatt omtrent som normalt, med knapt noen som har måttet redusere sin sosiale omgang, kuttet i legebesøk eller andre helsetjenester.

De utsatte

I denne gruppen finner vi 835.000 husholdninger (33 prosent). Andelen har imidlertid falt tilbake fra 35 prosent i juni/august 2022. Med en gjennomsnittlig poengsum på 67 på trygghetsbarometeret var de fleste ganske sikre økonomisk. Men flere av dem viser nå tegn på økonomisk slitasje enn i juni/august 2022, og fem prosent har bare en margin på 2,6 poeng fra å gli ned i Sliterne-gruppen. For ti prosent er denne marginen 4,8 poeng.

De er relativt godt stilt økonomisk, men mange har boliglån

- I denne gruppen er gjennomsnittsalderen 46 år, og mange befinner seg i en «yngre» livsfase. De kjennetegnene som skiller dem mest fra de tre andre gruppene, er den høye andelen boligeiere med boliglån/rammelån (71 prosent) og en stor andel eneforsørgere (36 prosent).
- Samlet sett er disse husholdene relativt godt stilt økonomisk, med gjennomsnittlig brutto husholdsinntekt på 616.000 — bare litt under gjennomsnittet for alle husholdninger. I denne gruppen finner vi også den laveste andelen uten lønnsinntekt (35 prosent).

Mange har likevel hatt behov for å gjøre innsparinger i dyrtiden

- Den viktigste innsparingsposten for utsatte hushold er utgifter til ikke-nødvendig forbruk (64 prosent). Bare et lite mindretall (9 prosent) har ikke trengt å gjøre noen innsparinger for å håndtere dyrtiden.
- Litt over halvparten (53 prosent) har tatt skritt for å ha råd til strøm. Nesten samtlige av dem har redusert innetemperaturen og fire av ti har brukt strømkrevende utstyr når strømprisene er på det laveste (40 prosent) eller redusert dusjing (39 prosent). Et mindretall (22 prosent) har kuttet matforbruket for å kunne betale strømregningen.
- Åtte av ti har gjort innstramminger for å ha råd til mat, som oftest ved å kjøpe billigere mat (67 prosent). Men tre av ti har kuttet i strømforbruket og en liten andel har fått mat på matstasjon (4 prosent).
- To tredjedeler (65 prosent) har dessuten gjort innsparinger for å dekke bokostnader. De to hovedstrategiene er redusert strømforbruk (37 prosent) og kutt i matbudsjettet (24 prosent).

Utsatte hushold viser tegn til økonomisk slitasje

- Tre av ti har måttet trekke på sparepenger for å håndtere økte levekostnader, men bare én av ti har hatt behov for å låne. Et lite mindretall (fem prosent) har gått til NAV for å få hjelp med regninger, strøm eller mat.
- Omfanget av betalingsproblemer ligger på 17 prosent i denne gruppen, noe som er nær gjennomsnittet for alle hushold. 11 prosent er på etterskudd med forbrukskreditt. Restanser på regninger er mindre vanlig (seks prosent).

Noen utsatte hushold merker også sosiale og helsemessige konsekvenser av dyrtiden

- Flertallet i denne gruppen har unngått sosiale konsekvenser av dyrtiden, men 27 prosent har måttet begrense den sosiale omgangen med andre. Én av ti rapporterer om spenninger i familien på grunn av økonomiske bekymringer.
- Helseeffekter var også relativt uvanlige. En fjerdedel sier imidlertid at den økonomiske situasjonen påvirker den psykiske helsen og 16 prosent den fysiske.

Sliterne

305.000 hushold er klassifisert som slitere. Denne gruppen har økt som andel av alle husholdninger fra fem prosent i april 2017 til 12 prosent i mars 2023. Mesteparten av økningen har kommet etter juni 2021 i forbindelse med dyrtiden. Med en gjennomsnittlig poengsum på 41 sliter de åpenbart med økonomiske utfordringer. Faktisk var 5 prosent av dem bare 1,1 poeng fra å bli klassifisert som ille ute, og ti prosent hadde bare en margin på 2.9 poeng.

Én tredjedel er barnefamilier og de står svakt økonomisk

- Med en gjennomsnittsalder på 44 år er 35 prosent barnefamilier. Denne gruppen har også den nest høyeste andelen aleneforeldre (12 prosent). Bare 18 prosent var pensjonister.
- Sammenlignet med trygge og utsatte hushold er sliterne som gruppe mindre velstående med en gjennomsnittlig brutto årlig husholdsinntekt på 531.500. Nesten halvparten (45 prosent) av disse husholdene har ingen lønnsinntekter. Her finner vi også den nest høyeste andelen av uføretrygdmottakere (35 prosent), AAP-mottakere (10 prosent) og hushold som har lidd inntektstap under koronaen (23 prosent).
- Sliterne har også den nest høyeste forekomsten av utgifter knyttet til dårlig helse eller funksjonshemming — både medisinske (35 prosent) og ikke-medisinske (25 prosent).

De er rammet hardt av dyrtiden

- Omtrent alle (98 prosent) har hatt behov for å iverksette innsparingstiltak for å håndtere prisøkningene. Den vanligste innsparingen er kutt i ikke-nødvendig forbruk (73 prosent).
- En nesten like stor andel (95 prosent) har måttet gjøre innsparinger for å ha råd til strømregningen. 59 prosent har redusert innetemperaturen og 43 prosent har kun varmet opp en del av boligen. Seks av ti dusjer mindre. Et betydelig antall (37 prosent) har kuttet i matforbruket for å ha råd til strøm.
- Og 93 prosent har måttet gjøre innsparinger for å ha råd til mat. Å lete etter billigere mat er svært vanlig (79 prosent), og 55 prosent har redusert strømforbruket for å ha råd til mat. En andel på sju prosent har fått mat på matstasjon og åtte prosent har gått til NAV for å få hjelp til mat.
- Innsparinger for å dekke bokostnader er noe mindre vanlig, men hele 88 prosent har likevel vært nødt til å gjøre dette. Hovedstrategiene er reduksjon i strøm- og matforbruket.

Dyrtiden har mange økonomiske konsekvenser for sliterne

- Mer enn fire av ti (43 prosent) har måttet trekke på sparepenger for å håndtere økninger i levekostnadene, og 15 prosent ser ut til å ha brukt dem opp de siste fire ukene. To av ti (22 prosent) har lånt penger for å få endene til å møtes og 14 prosent har kontaktet NAV for økonomisk bistand.
- Nesten fire av ti (38 prosent) ligger etter med regninger og renter og avdrag på lån, inkludert seks prosent som skylder penger til tre eller flere typer av kreditorer. Restanser på forbrukskreditt og regninger er omtrent like vanlig (22 og 21 prosent).

Dyrtiden har også sosiale og helsemessige konsekvenser

- Seks av ti (61 prosent) har ikke hatt råd til å gjøre ting de ønsker å gjøre, mens halvparten (48 prosent) har begrenset den sosiale omgangen med andre eller avlyst en ferie (49 prosent). Tre av ti rapporterer om spenninger i familien på grunn av dårlig råd.
- Helseeffekter av dyrtiden har rammet rundt halvparten: 55 prosent sier at deres psykiske helse er påvirket av den økonomiske situasjon og 45 prosent sier det samme om den fysiske helsen.

Ille ute

Dette er den minste gruppen (153.000 hushold), men den har økt betydelig fra bare to prosent i april 2017 til seks prosent i mars 2023 — med det meste av denne økningen fra juni 2021 til juni/august 2022. Dern gjennomsnittlige poengsummen på trykghetsbarometeret er bare 17 av 100, og på alle indikatorer viser de klare tegn til økonomisk knapphet.

Dette er den klart mest sårbare gruppen økonomisk sett

- I denne gruppen er husholdenes gjennomsnittlige brutto årsinntekt 495.000, godt under gjennomsnittet for alle husholdninger. Nesten seks av ti hushold (58 prosent) har ingen lønnsinntekter. Bare 13 prosent har to inntekter, og dette er mye lavere enn i noen av de andre gruppene. Bare 17 prosent er pensjonister, mens en tredjedel mottar full uføretrygd og 12 prosent AAP. Gjennomsnittsalderen er omtrent som blant sliterne: 45 år.
- I overkant av en tredjedel (35 prosent) fikk reduserte inntekter under koronaen. En like stor andel (36 prosent) har løpende ikke-medisinske utgifter knyttet til dårlig helse eller funksjonshemming, og mer enn halvparten (53 prosent) har medisinske utgifter.
- I denne gruppen finner vi de største andelene aleneforeldre (15 prosent), enslige (38 prosent) og leietakere (38 prosent). Nesten ingen er boligeiere uten boliglån/rammelån (tre prosent).

De er svært hardt rammet av dyrtiden

- Omtrent samtlige har gjort omfattende innsparinger for å håndtere økte utgifter til strøm, mat og bokostnader. Dette er da også blant grunnleggende livsnødvendigheter, og i denne gruppen er nærmest enhver prisøkning på disse områdene potensielt kritisk.
- 60 prosent har hatt på seg mer klær innendørs på grunn av redusert strømforbruk, og halvparten har kuttet i mat og annet nødvendig forbruk for å ha råd til strøm. I denne gruppen er det et konstant dilemma om man skal varme opp hjemmet eller kjøpe mat.
- 67 prosent kuttet i matforbruket for å dekke husleie eller boliglån.
- 17 prosent har fått mat på matstasjon.

Dyrtiden har påført dem omfattende økonomiske utfordringer

- Å bruke sparepenger og ta opp lån er vanlige strategier for å håndtere prisøkningene. 28 prosent har nå brukt opp de siste sparepengene og 19 prosent sier at den usikrede gjelden økte betydelig i løpet av de siste seks månedene. Én av fem har gått til NAV for å få hjelp med regninger, strøm og mat.
- To tredjedeler (68 prosent) er på etterskudd med minst én regning og en fjerdedel har betalingsproblemer i forhold til tre typer krav eller mer. Nesten halvparten (46 prosent) har ubetalte regninger og bare litt færre (44 prosent) skyldte penger på usikret kreditt. To av ti (21 prosent) lå bak med husleie eller boliglån.

Dyrtiden har gitt omfattende sosiale og helsemessige konsekvenser

- Det sosiale livet for denne gruppen var sterkt begrenset; 91 prosent sier at økonomien hindrer dem i å gjøre ting de ønsker, 71 prosent har redusert den sosiale omgangen med andre de siste seks månedene, og 69 prosent har droppet en ferie i samme tidsperiode. Dessuten sier halvparten at den dårlige økonomien skaper spenninger i familien.
- Helsen er også svært utsatt som følge av dyrtiden. Nesten ni av ti (89 prosent) sier at den økonomiske situasjonen går ut over den psykiske helsen og åtte av ti sier det samme om den fysiske helsen.

7 Konklusjon: Flere har fått en tøffere hverdag

Siden dyrtidens kom over oss, har det vært en markant nedgang i det økonomiske trygghetsnivået blant norske hushold. I juni 2021, like etter koronaen og før prisene begynte å stige, var to tredjedeler (65 prosent) økonomisk *trygge*. Etter et knapt år med kraftig prisstigning på bl.a. drivstoff, strøm og i noen grad mat falt denne andelen til 49 prosent i juni/august 2022. Samtidig steg andelen hushold med økonomiske utfordringer betydelig — fra sju prosent i juni 2021 til 16 prosent i juni/august 2022.

I de neste seks månedene fram til mars 2023 har utviklingen vært noe annerledes, og kanskje først og fremst mindre sjokkartet. I denne perioden har andelen *trygge* holdt seg på 49 prosent, mens transporten nedover på det økonomiske trygghetsbarometeret i noen grad har fortsatt fra det nest høyeste trygghetsnivået: fra de *utsatte* husholdene til *sliterne* og gruppen av *ille ute*. Dette har ført til en økning i andelen hushold på begge disse nivåene. Gruppen *ille ute* og *sliterne* utgjør nå 18 prosent av husholdene i Norge — opp fra 16 prosent. I absolutte tall viser SIFOs økonomiske trygghetsbarometer at vi nå har rundt 1.25 millioner *trygge* hushold, 835.000 *utsatte* hushold, 305.000 hushold på det nest laveste trygghetsnivået (*sliterne*) og 153.000 hushold som er *ille ute*.

Inne i sitt andre år er prisstigning er blitt en del av hverdagen. Og som analysene i denne rapporten viser, gjøres det omfattende tilpasninger til denne normalen som for de fleste neppe reduserer livskvaliteten vesentlig. Mange norske hushold har «noe å gå på», og mange merker lite eller ingenting til dyrtiden. Men det betyr ikke at det har blitt bedre, snarere tvert om. Riktignok ser ikke utviklingen dramatisk ut når vi ser på bevegelsene på barometeret, og det kan virke som om «raset» nedover på skalaen nesten har stoppet opp. Men som analysene viser, er livssituasjonen blitt vanskeligere for særlig de 18 prosentene som er hardest rammet — og da spesielt for gruppen *ille ute* (seks prosent). Også en mindre andel hushold på det nest høyeste trygghetsnivået — de *utsatte* — opplever økonomisk slitasje. Dataunderlaget viser at det foreligger et potensial for at flere kan ende opp på de laveste trygghetsnivåene i tiden som kommer. Fem prosent av de *utsatte* husholdene ligger bare 2.6 poeng over grensen for trygghetsnivået under (*sliterne*), og ti prosent har kun en margin på 4.8 poeng. Når det gjelder *sliternes* sjanse for transport nedover er potensialet like stort. Men her ligger de laveste fem prosentene kun inntil 1.1 poeng over grensen til å falle ned i gruppen *ille ute*.

Dyrtiden i Norge er en kombinasjon av høy prisstigning på mange områder samtidig. Det dreier seg dertil om tre av de kanskje mest fundamentale utgiftsområdene i folks liv: mat, strøm og renter. Hvert av disse områdene blir da også rangert av rundt en fjerdedel av husholdene som det som har gjort størst innhugg i økonomien de siste seks månedene. At renter kommer høyt på denne listen er et nytt trekk ved dyrtiden og har sammenheng med at styringsrenten nesten har doblet seg i den perioden som dataene dekker: fra 1.75 prosent i august 2022 til tre prosent i mars 2023. Høye renter presser dessuten opp husleia for de som leier bolig.

Det er vanskelig å tenke seg noe som er viktigere å ha på plass i husholdsøkonomien enn strøm, mat og boutgifter (renter, husleie). I de mest sårbare gruppene vil nærmest enhver prisøkning på disse områdene være reelt eller potensielt kritisk. Det er et framtrødende trekk i dataene at et mindretall av husholdene stadig må sjonglere med betalingene — man reduserer på mat for å ha råd til strøm, man reduserer på strøm for å ha råd til mat, og man reduserer på begge deler for å ha råd til å bo. I tillegg brukes det mindre penger på annet (i denne sammenheng: mindre nødvendig) forbruk. For de som har knapt med midler er dette en avansert øvelse og en daglig utfordring for å få hjulene til å gå rundt. Fem prosent av husholdene har da også henvendt seg til Nav for å få hjelp — opp fra tre prosent i juni/august.

Analysene i denne rapporten viser at enda flere enn ifjor har strammet inn på forbruket siste seks måneder. Økningen er minst på strøm, noe som har sammenheng med at mange allerede la om bruken i fjor og har tatt ut sparepotensialet på dette forbruksområdet. Det har også sammenheng med en omfattende strømstøtte og at prisnivået i vinter viste seg å bli noe lavere enn fryktet på forhånd. De fleste har reagert på prisutviklingen ved å redusere strømforbruket, dusje mindre og bruke

strømkrevende apparater på tider av døgnet hvor prisen er lavest. Slike tilpasninger preger særlig de *trygge* og *utsatte* husholdene, og er både markedsmessig og moralsk fornuftige uten at hverdagen blir vanskeligere av den grunn. Men i den andre enden av trygghetsskalaen er strøm en utfordring. Ved siden av at man gjør de samme markedsmessige og moralsk fornuftige tiltakene, sliter man med strømreregningen og mange sitter i kaldere boliger, i hus hvor bare en del av rommene er oppvarmet og hvor man må ha på seg mer klær enn man ellers ville ha hatt. En del bruker også komfyren mindre for å spare strøm, noe som åpenbart betyr færre varme måltider.

På andre forbruksområder har økningen i andelene som har måttet stramme inn siste seks måneder vært større. Det er på området annet, løpende forbruk at økningen har vært størst: nesten seks av ti hushold har strammet inn på denne måten, mot fire av ti ifjor. Det er åpenbart at mange har fått dårligere råd og har mindre penger å bruke.³⁴

Likevel er matområdet utvilsomt viktigst. Her har prisstigningen i perioden vært markant, og det kunne antakelig ha vært verre hvis ikke konkurransesituasjonen i matmarkedet hadde dempet prisstigningen i vinter. Likevel er det nå 230.000 flere hushold enn i fjor som har strammet inn på mat og annet nødvendig forbruk. Også hushold høyere opp på trygghetsskalaen har tilpasset seg den nye normalsituasjonen gjennom å være mer prisbevisste, handle i billigere butikker og kanskje også bytte ut varer de vanligvis kjøper med billigere ekvivalenter. Men seks av ti av de økonomisk *trygge* husholdene, og to av ti av de *utsatte*, har ikke hatt behov for å foreta seg noe som helst i forhold til matbudsjettet. I skarp kontrast til dette er situasjonen langt mer alvorlig for de som er ressurssvake i utgangspunktet. På de to laveste trygghetsnivåene har så godt som alle måttet foreta seg noe for å ha råd til mat. Og for noen er dette dramatisk. Andelen hushold som har fått mat på matstasjon minst én gang har doblet seg siden juni/august 2022 — fra to til fire prosent — og det er særlig de som er *ille ute* og *sliterne* som har måttet gå til dette skrittet. I alt snakker vi her om rundt 102.000 hushold som har skaffet seg mat på denne måten én eller flere ganger siste seks måneder.³⁵

Dyrtid er en prosess som tapper ressurser fra husholdene nærmest fra dag til dag. De økende andelene som iverksetter tilpasningstiltak på bred front, er et tydelig uttrykk for dette. Et annet uttrykk er at mange må bruke av oppsparte midler for å få endene til å møtes, og at rundt 280.000 hushold (11 prosent) nå står helt uten sparepenger. Dette er omtrent 50.000 flere enn i juni/august i fjor da andelen lå rundt ni prosent. Mangelen på oppsparte midler er naturligvis mest utbredt på de laveste trygghetsnivåene. I gruppen *ille ute* har så godt som samtlige hushold ingen eller mindre enn én månedslønn i sparepenger, og står i praksis uten en økonomisk buffer å stå imot med i tiden som kommer.

Et tredje uttrykk for at dyrtiden tapper husholdene for ressurser over tid er svekket betalingsevne. I juni/august 2022 så vi riktignok ingen økning i andelen hushold som misligholdt regninger eller låneforpliktelser. Vi pekte på at det tar tid å bygge opp restanser og at vi forventet at effekten ville komme til syne i neste måling. Dette har dessverre vist seg å holde stikk. Andelen hushold med misligholdte regninger/låneforpliktelser ligger nå på 16 prosent når vi tar med alle typer av regninger og lån vi har inkludert i surveyen. Dette dreier seg om i overkant av 400.000 hushold.³⁶ Andelene som ligger etter med betalingene har økt på nesten alle typer engasjementer, bortsett fra husleie og forbrukslån. I mars 2023 skylder rundt 75.000 hushold penger på tre eller flere typer av krav. I løpet av de siste seks månedene har omlag 250.000 hushold kontaktet minst én kreditor for å finne en måte å

³⁴ Dette støttes også av andre kilder, blant annet av DnB som fra september 2022 og utover noterer negativ vekst i kundenes kortbruk målt mot 2021. <https://www.dnb.no/dnbnyheter/no/samfunn/-forbruket-bremset-opp-i-september>. Banken rapporterer også om et kraftig fall og tydelig atferdsendring i kortbruken i april 2023. <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/pQbybw/kraftig-fall-i-forbruket-ifoelge-dnb-en-ordentlig-knekk>

³⁵ Matsentralen anslår at rundt 115 000 personer har behov for matkasser fra dem. <https://borsen.dagbladet.no/nyheter/slar-alarm-krise/79369461>. De regner med at det er enda flere som trenger mathjelp, men som ikke har meldt seg til organisasjonene som deler ut mat. Vår survey underestimerer trolig omfanget av matutdelingen, noe som er som forventet i denne typen undersøkelse. Likevel ser vi at vi neppe er så veldig langt unna.

³⁶ Anslaget står seg godt i forhold til antall betalingsanmerkninger, som ifølge Dunn & Bradstreet lå like i underkant av 250.000 personer i mars 2023.

håndtere betalingsvanskene på, og litt over fire av ti oppnådde en ny avtale. Men seks av ti fikk det ikke, og denne andelen er langt høyere når kreditor er skatteetaten, en kommune eller en internettleverandør. Henvisning til økonomisk rådgivning er sjelden, noe som er spesielt oppsiktsvekkende for offentlige kreditorer.

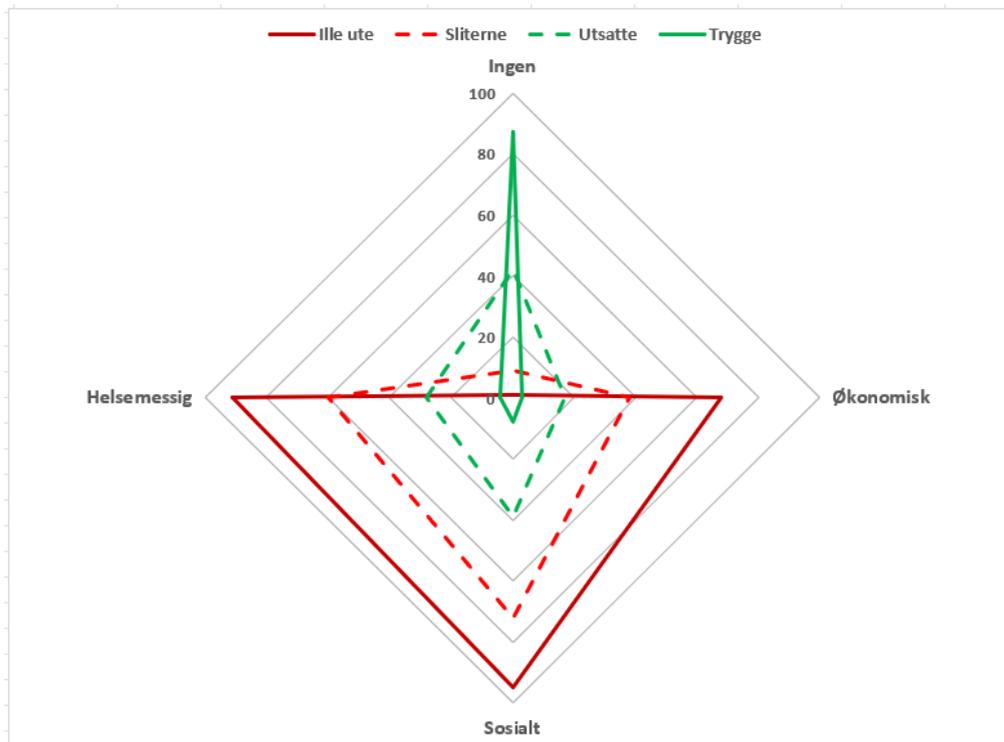
Videre viser analysene at boligeiere med boliglån eller rammelån nå merker renteoppgangen. Mellom to og tre prosent av dem har antakelig alvorlige problemer med å betale renter og avdrag på boliglånet siden de ikke bare ligger etter, men også er bekymret over situasjonen. Vi har også sett at i overkant av tre prosent av boliglånskunder var på etterskudd med både boliglånet og minst én annen type krav i mars. Et mindretall (15 prosent) av boliglånkundene har kontaktet banken enten fordi de allerede har betalingsproblemer eller ser at de vil kunne få det tøft framover, og de fleste har fått refinansiering eller midlertidig avdragsfrihet. Uten en slik imøtekommenhet fra boliglånbankenes side ville økningen i andelen hushold med betalingsproblemer sannsynligvis vært større. En positiv håndtering av betalingsproblemer i forhold til sikrede lån kan bli enda viktigere i tiden som kommer. Siden våre data ble samlet inn i mars har styringsrenten gått ytterligere opp med 0.25 prosentpoeng, og flere rentehevinger er varslet i løpet av året.

Denne rapporten har også vist at dyrtiden ikke bare har økonomiske, men også sosiale og helsemessige konsekvenser. To av ti hushold har måttet redusere den sosiale omgangen med andre, og like mange sier at økonomien hindrer dem i å gjøre ting de ønsker å gjøre (og som kanskje var normalt før dyrtiden satte inn). Begge deler er mest utbredt på de to laveste trygghetsnivåene hvor de fleste er rammet på disse måtene. Den stramme økonomien skaper også kontroverser i hverdagen mellom de som bor sammen og i forhold til øvrig familie. Det er særlig barnefamiliene — og spesielt de enslige forsørgerne — som er eksponert for dette, noe som ikke overrasker siden det koster å ha barn og ikke minst sørge for at de har tilgang til fritidsaktiviteter. La oss heller ikke overse betydningen av at noen flere hushold nå melder at de dropper ferie.

Når det gjelder helsemessige konsekvenser av dyrtiden, handler det særlig om at man har unnlatt å dra til lege eller tannlege siste 6 måneder fordi man ikke har råd. Denne effekten er ulikt fordelt på trygghetskontinuumet. Igjen snakker vi om mellom én og to tredjedeler av husholdene på de to laveste trygghetsnivåene. I tillegg er det en mindre gruppe som ikke har hatt råd til medisinen eller utstyret de trenger i forbindelse med helsesituasjonen. Like alvorlig er det at svært mange av *sliterne* og de som er *ille ute* sier at den økonomiske situasjonen går ut over den fysiske og psykiske helsen. Det er også mange som bekymrer seg over økonomien — i praksis nesten samtlige i gruppen *ille ute* og to tredjedeler av *sliterne*. I lengden kan dette være direkte sykdomsfremkallende.

Mer overordnet er det grunn til å peke på at det vi først og fremst ser i denne undersøkelsen er noen mer langsiktige virkninger av dyrtiden. Et økende økonomisk, sosialt og helsemessig skille vokser nå fram i det norske samfunnet — mellom en halvpart som er økonomisk trygge, hvor livet mer eller mindre fortsetter som før, og en voksende minoritet på 18 prosent av husholdene som befinner seg i motsatt ende av det økonomiske trygghetsspekteret. Blant disse er økonomiske problemer vanlig, til

Figur 7-1 Effekter av dyrtiden på fire nivåer av økonomisk trygghet. Hushold. Prosent. N: 3446.¹

¹ Økonomisk: betalingsproblemer. Sosialt: redusert sosial omgang, kan ikke gjøre det man ønsker. Helsemessig: bekymret for økonomien, har ikke vært hos lege/tannlege for å spare penger, ikke hatt råd til medisiner/utstyr

tross for de omfattende utgiftskuttene de har gjort over lengre tid og fortsatt gjør. Dette sjiktet av befolkningen rammes også både sosialt og helsemessig.

Figur 7-1 illustrerer de sosioøkonomiske forskjellene som vokser fram i kjølvannet av dyrtiden. Utgangspunktet er, som vi har sett i denne rapporten, at husholdene potensielt kan rammes på tre områder: økonomisk, sosialt og helsemessig. Den fjerde muligheten er naturligvis at man går klar og ikke rammes nevneverdig fordi man har ressurser til å stå imot. De fire hjørnene i firkanten representerer hver av disse mulighetene. Videre er hjørnene definert som en funksjon av én eller flere variabler. Den negative økonomiske effekten er her forstått som et spørsmål om betalingsproblemer, mens den sosiale effekten dreier seg om hvorvidt man har måttet redusere den sosiale omgangen med andre og/eller ikke har råd til å gjøre ting man ønsker å gjøre. Den helsemessige dimensjonen er definert som at man er bekymret for den økonomiske situasjonen og/eller ikke har gått til lege, tannlege eller kjøpt medisiner/utstyr på grunn av dårlig råd.

I figuren gjøres så en opptelling for husholdene på hvert av de fire trygghetsnivåene. De grønne trekantene representerer de to høyeste nivåene, mens de røde illustrerer situasjonen på de to laveste. Det mest slående ved figuren er den heltrukne røde trekanten: de som er *ille ute*. Store andeler av disse husholdene rammes både økonomisk, sosialt og helsemessig — faktisk hele seks av ti av dem på alle tre områdene samtidig (ikke vist). *Sliterne* (den stiplede røde trekanten) viser et tilsvarende mønster, men her er andelene som rammes på de tre områdene noe lavere. Underlagsmaterialet viser at det typiske for denne gruppen er å være rammet av to av de tre områdene (49 prosent) samtidig. Husholdene på de to øverste trygghetsnivåene oppviser et helt annet mønster. Vi ser at trekanten for de *trygge* er smal og strekker seg langt opp mot hjørnet for ingen negative effekter av dyrtiden. Dette gjelder hele 87 prosent av dem, noe som betyr at kun ytterst få rammes av dyrtiden og i så fall på bare ett av de tre områdene. De *utsatte* husholdene (stiplet grønn trekant) legger seg et sted i midten av figuren. Fire av ti hushold i denne gruppen opplever ingen negative konsekvenser av dyrtiden, mens andelene som er rammet økonomisk, sosialt eller helsemessig er relativt beskjedne sammenlignet med

sliterte og gruppen *ille ute*. De har også det til felles med de *trygge* at dersom de rammes er det bare på ett av de tre områdene, ikke på flere i kombinasjon som på nivåene under.

Det viktigste med figur 7-1 er likevel det overordnede inntrykket. De to røde trekantene ligger godt plassert i den nedre halvdelen av figuren, mens den grønne trekanten for de økonomisk *trygge* husholdene — altså halvparten av alle hushold — er tilsvarende godt plassert i figurens øvre del. At trekanten for de *utsatte* inntar en slags midtposisjon er en god illustrasjon på hva det betyr å være nettopp utsatt. Hvis dette mønsteret får bite seg fast, kanskje med noe mer avskalling fra de *utsatte* nedover i figuren, kan de sosioøkonomiske forskjellene som dyrtiden skaper bli vanskelige å rette opp — både på individnivå og samfunnsnivå.

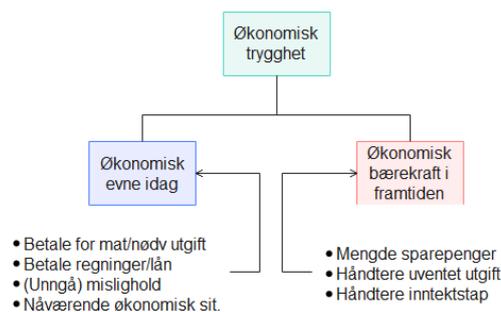
Referanser

- ANZ. 2021a. *Financial Wellbeing. A Survey of Adults in Australia*. Sidney: ANZ Banking Group.
- ANZ. 2021b. *Financial Wellbeing. A Survey of Adults in New Zealand*. Sidney: ANZ Banking Group.
- Austgulen, Marthe H., Ann-Kristin Ansteensen, Andrea I. Alecu, and Lilli W. Blomberg. 2023. *SIFOs Referansebudsjett for Forbruksutgifter 2023*. Oslo: SIFO/ OsloMet.
- Evans, Jamie, and Sharon Collard. 2022. *Under Pressure: The Financial Wellbeing of UK Households in June 2022*. Bristol, UK: University of Bristol Personal Finance Research Centre.
- Garon, Thea, Andrew Dunn, Katy Golvala, and Eric Wilson. 2018. *U.S. Financial Health Pulse. 2018 Baseline Survey Results*. New York: Center for Financial Services Innovation (CFSI).
- Kempson, E., A. Finney, and C. Poppe. 2017. *Financial Well-Being. A Conceptual Model and Preliminary Analysis. SIFO Project Note. 3–2017*. Oslo: Consumption Research Norway (SIFO).
- Kempson, E., and C. Poppe. 2018a. *Assessing the Levels of Financial Capability and Financial Well-Being in Ireland: A Report to the Competition and Consumer Protection Commission*. Oslo: Consumption Research Norway (SIFO), Oslo Metropolitan University.
- Kempson, E., and C. Poppe. 2018b. *Understanding Financial Well-Being and Capability. A Revised Model and Comprehensive Analysis*. Oslo: Consumption Research Norway (SIFO), Oslo Metropolitan University.
- Kempson, Elaine, and Valeria Perotti. 2018. *Measuring Financial Capability: A New Survey Instrument and Results From Low- And Middle Income Countries*. Washington D.C: World Bank.
- Poppe, C., and E. Kempson. 2023. *Uførhet – Også et Økonomisk Uføre? Økonomisk Trygghet i Dyrtiden for Uføre Og Hushold Med Ekstra Daglige Utgifter På Grunn Av Funksjonshemming Eller Alvorlig Sykdom*. Oslo: Forbruksforskningsinstituttet SIFO, Storbyuniversitetet OsloMet.
- Poppe, Christian, and Elaine Kempson. 2022a. *Dyrtid under Oppseiling. Hvordan Takler Husholdene de Økende Levekostnadene?* Oslo: OsloMet/ SIFO.
- Poppe, Christian, and Elaine Kempson. 2022b. *Dyrtid under Oppseiling II Husholdenes Økonomiske Trygghet i 2022*. Oslo: OsloMet/ SIFO.
- Statistisk Sentralbyrå. 2023. *Økonomiske Analyser 1/2023 Økonomisk Utsyn over Året 2022*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Tangeland, Torvald, Frode Alfsnes, Harald Throne-Holst, and Arne Dulsrud. 2022. *Bærekraftig Energiforbruk: Forbrukermobilitet Og -Fleksibilitet i Strømmarkedet*. Oslo: SIFO/OsloMet.

Vedlegg 1: Metode

SIFOs trygghetsbarometer måler husholdenes selvrapporterte økonomisk trygghet ved hjelp av landsrepresentative spørreundersøkelser. Økonomisk trygghet er et sammensatt begrep og kan defineres på mange måter. Teoretisk legger vi vekt på to aspekter eller dimensjoner: at grad av økonomisk trygghet framkommer som en kombinasjon av 'økonomisk evne idag' og 'økonomisk bæreevne i fremtiden'. Mens 'økonomisk evne' er et spørsmål om å ha penger nok til å betale for løpende utgifter i hverdagen og unngå betalingsproblemer, handler 'økonomisk bærekraft' om å ha et godt økonomisk fundament til å håndtere mulige uheldige (og ofte uforutsette) hendelser i fremtiden. Som den konseptuelle modellen i **figur V-1** viser, måles disse dimensjonene ved hjelp av til sammen sju indikatorer.

Figur V-1: Konseptuell modell for økonomisk trygghet. Teoretiske dimensjoner og indikatorer

Metodisk bygger SIFOs trygghetsbarometer på et prosjekt i regi av Verdensbanken (2010—2012) med mål om å utvikle et empirisk mål på økonomisk dugelighet ('*financial capability*') til bruk i land klassifisert som framvoksende økonomier ('*emerging economies*'). Begrepsutviklingen og det kvantitative måleinstrumentet ble basert på 84 fokusgruppeintervjuer og 120 personlige intervjuer i seks land i Sørøst-Asia, Latin-Amerika og Afrika (Kempson and Perotti 2018). I 2016 re-analyserte vi Verdensbankens fokusgruppe-intervjuer. Dette resulterte i et begrep om økonomisk trygghet ('*financial well-being*') og en konseptuell modell som linket dette til økonomisk dugelighet og en rekke andre faktorer som for eksempel holdninger til økonomi og økonomisk kunnskap ('*financial literacy*'). Fra dette har vi utviklet et måleinstrument for økonomisk trygghet i rike land ('*advanced economies*'). Denne metodologien og de to første surveyene i Norge ble rapportert i to publikasjoner i 2017 og 2018 (Kempson et al. 2017; Kempson and Poppe 2018b). Måleinstrumentet har senere blitt tatt i bruk i USA, Storbritannia, Irland, Canada, Australia og New Zealand.

Trygghetsbarometeret er basert på gjentatte tverrsnittsundersøkelser og på selvrapportering av faktiske begivenheter og respondentenes vurderinger av egen økonomiske situasjon. Det hefter seg noen svakheter ved denne framgangsmåten, og da særlig til at det knytter seg individuelle variasjoner til hvordan to personer vil vurdere samme situasjon eller forhold. På den annen side kan det argumenteres for at slike variasjoner jevner seg ut over et stort antall respondenter, og at dette problemet ikke hefter i like stor grad ved en tidsserie hvor de samme begivenhetene og vurderingene måles hver gang. Enhver tidsserie må også valideres eksternt ved å se på annen tilgjengelig statistikk. Erfaringene med trygghetsbarometeret er at det treffer godt og reflekterer tendenser som støttes både av andre målinger og tall fra ulike registerdatakilder. Dessuten kan det legges til at SIFO har samarbeidet med forskningsmiljøer i andre land (Storbritannia, Irland, Canada, USA, Australia og New Zealand) som har brukt samme metodiske tilnærming og gjort tilsvarende erfaringer med trygghetsindeksens eksterne validitet (ANZ 2021a, 2021b; Evans and Collard 2022; Garon et al. 2018; Kempson and Poppe 2018a).

Den metodiske tilnærmingen som brukes til å utlede komponentene som skal inngå i trygghetsbarometeret (eller trygghetsindeksen) involverer to distinkte, men relaterte, stadier: ³⁷

- Derivering av variabler i tråd med den konseptuelle modellen

³⁷ Den følgende teksten er basert på appendiks 4 i Kempson & Poppe 2018b. For en mer detaljert beskrivelse av metoden, se Kempson et al 2017.

- Identifisering og konstruksjon av de underliggende komponentene

Etter en innledende gjennomgang av dataene blir kun gyldige observasjoner inkludert i det endelige datasettet. For det første betraktes kun respondenter som har ansvar for husholdets økonomi tatt som gyldige. I årets survey har dette ekskludert 123 respondenter fra analysene. Derne har vi tatt ut alle respondenter som har missing på mer enn fire av de ni variablene som brukes til å konstruere trygghetsbarometeret. I tillegg har vi ekskludert respondenter under 30 år som bor hos foreldrene sine og som har gitt informasjon om husholdningens økonomi selv om de ikke har ansvar for den. Totalt ble 338 saker ekskludert. Komponentene ble dermed utledet for de resterende 3.446 gyldige observasjonene.

Hver variabel som er relevant for trygghetsbarometeret er blitt renset og tilrettelagt for analyser, identifisering og konstruksjon av komponenter. Det er avgjørende at hver variabel som vurderes for analysen inkluderer alle gyldige respondenter i utvalget. Det store flertallet av spørsmålene i surveyen er blitt stilt til alle respondentene. For disse kan alle respondentene inkluderes, enten i termer av meningsfulle, forhåndskodete svar eller et «vet ikke»-svar. I andre tilfeller brukte vi sekvenser av spørsmål med filtrering i spørreskjemaet for å lage en variabel hvor alle respondentene ble inkludert.

Det er også avgjørende for analysen at variabelkategoriene er skalert eller i det minste ordnet. De fleste variablene er allerede utformet på denne måten i surveyen, men i noen tilfeller måtte rangeringen/skalaen utledes eller rekonstrueres. I tillegg omkodet vi gyldige svar som «vet ikke» og «foretrekker å ikke svare» til den mest relevante svarkategorien. Vanligvis var dette en middelvei innenfor skalaen, eller den vanligste (modale) verdien som samtidig ga substansiell mening gitt et «vet ikke/foretrekker ikke å svare»- svar.

Videre har vi omkodet svarkategoriene der det var nødvendig for å sikre at lav verdi tilsvarer lav trygghet og høy verdi høy trygghet. I noen tilfeller innebærer dette en reversering av rekkefølgen på svarkategoriene. Dette ble gjort for å lette tolkningen av komponentene.

Vi har brukt Principal Components Analysis (PCA) for å identifisere og konstruere en substansiell og teknisk valid indeks for økonomisk trygghet. PCA er en av flere analytiske teknikker som utforsker mønstre som forekommer naturlig i dataene. Den ser på tvers av respondentenes svar for å identifisere fellestrekk i svarene og reduserer dem til underliggende komponenter. PCA er en teknikk som er egnet for eksplorativ analyse, der det ikke er noen forutsetninger om hvilke spesifikke variabler som er relatert til hverandre. Den er også den mest robuste av disse teknikkene.

Trygghetsindeksen går som sagt tilbake til 2016. Før pandemien tok analysene av økonomisk trygghet sikte på å studere hvordan trygghet påvirkes av bakenforliggende dimensjoner som psykologiske faktorer, økonomisk kunnskap, holdninger og økonomisk praksis (økonomisk dugelighet). Det ble utviklet indekser for hver av dem i tillegg til trygghetsindeksen. PCA-analysene inkluderte da et større antall variabler. Basert på den konseptuelle modellen ble det antatt a-priori at disse variablene var relatert til en bestemt teoretisk dimensjon, men ikke hva de spesielle komponentene kunne være innenfor hver av dem. Fra og med pandemien har analysene av økonomisk trygghet hatt et annet siktepunkt, og surveyene kun muliggjort utledning av selve trygghetsindeksen. Antall variabler som inngår i denne indeksen er også redusert fra 11 til sju (se figur V-1). Dette har vist seg å gi robuste resultater som gir meningsfulle og sammenlignbare resultater både fra måling til måling og mellom land.

Basert på de sju variablene indikerer PCA-analysen at både en to-komponent løsning og en én-komponent løsning for trygghetsindeksen som en helhet gir optimale løsninger. I denne rapporten har vi basert oss på sistnevnte, hvor altså alle sju variablene er inkludert i én indeks. Det neste trinnet er å reskalere den slik at den varierer mellom null og 100. En slik absolutt skala letter den substansielle tolkningen betydelig. Imidlertid gir PCA (og dets relaterte teknikker) komponent-skårer på relative skalaer (med respondenter sett i forhold til hverandre, indikert med standardavvik fra et gjennomsnitt på null. For å løse dette, tvangskodet vi en «falsk» case for hver variabel med en minimumsverdi på hver av dem på null, og en annen tilsvarende case med maksimumsverdi på 100. PCA-analysen ble så kjørt

på nytt for å inkludere disse to minimums-/maksimums-casene. På denne måten får vi en reskalert trygghetsindeks som varierer mellom null og 100, og hvor beregningene av de relative skårene er forankret i minimums/maksimums-verdiene for disse to «falske» casene. De ble deretter fjernet for alle etterfølgende analyser.

Testresultatene fra PCA-analysen for årets trygghetsindeks er følgende (STATA-utskrift):

```
. estat kmo
```

Kaiser-Meyer-Olkin measure of sampling adequacy

Variable	kmo
b3qq	0.8755
b18	0.8812
misspay2_n~r	0.9113
a2	0.9049
c3	0.9043
c5	0.8896
c10	0.8774
Overall	0.8899

```
. alpha b3qq b18 misspay2_number a2 c3 c5 c10 , s d i
```

Test scale = mean(standardized items)

Item	Obs	Sign	item-test correlation	item-rest correlation	average interitem correlation	alpha
b3qq	3446	+	0.8339	0.7621	0.5139	0.8638
b18	3446	+	0.8164	0.7383	0.5202	0.8668
misspay2_n~r	3446	+	0.5976	0.4582	0.5994	0.8998
a2	3446	+	0.7856	0.6970	0.5313	0.8718
c3	3446	+	0.8015	0.7182	0.5256	0.8692
c5	3446	+	0.8134	0.7342	0.5213	0.8673
c10	3446	+	0.7803	0.6900	0.5333	0.8727
Test scale					0.5350	0.8895

Vedlegg 2: Datainnsamlingen i mars 2023

(Utdrag fra Kantars sluttrapportering)

1. UNDERSØKELSESDSIGN

1.1 Innledning

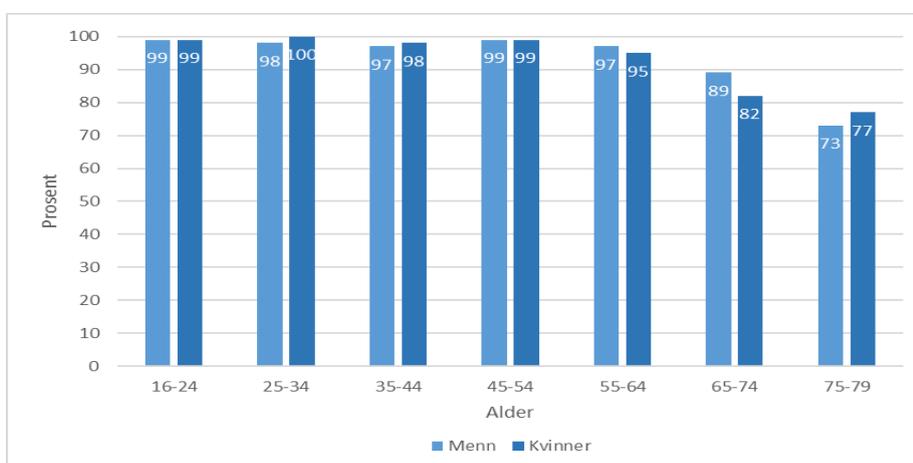
Kantar har gjennomført datainnsamling for Oslo Met /SIFO, i kartlegging av befolkningens husholdøkonomi og hvordan de møter Koronaepidemien. Kartleggingen repeterer dels tilsvarende tidligere undersøkelser, følger dels designet fra tilsvarende kartlegging i England og skal benyttes i forskning / utredning.

1.2 Målgruppe

Målgruppe er den norske befolkningen 18 år og eldre, 4.270.189 personer.

Ettersom undersøkelsen gjennomføres med nettbasert skjema, er det av betydning for utvalgssammensetningen at respondentene har nettilgang. Andelen daglige nettbrukere i befolkningen 16-79 år har økt med om lag 20 prosentpoeng de siste ti årene, fra 74% i 2009 til 93% i 2021. De aller eldste, er i mindre utstrekning på nett enn de yngre. Men, mens særlig eldre kvinner tidligere har hatt lavere internettaktivitet enn menn (65% mot 70% henholdsvis i årene 2014-17), er andelen blant de eldste kvinnene nå på linje med mennene (Figur 1).

Figur 1. Andel av befolkningen som bruker Internet daglig eller nesten daglig, etter alder og kjønn. Prosent.

Kilde: SSB.

Med ubegrenset øvre alder, vil deler av målgruppen ikke være tilgjengelig på nett.

Feltarbeidet er foretatt i etterkant av koronaepidemi – og en mer eller mindre total nedstengning av hele det norske samfunnet. Kantars inntrykk er at nedstengningen ikke har hatt vesentlige konsekvenser for muligheten til å nå ut med befolkningskartlegginger. Det kan imidlertid ikke utelukkes at undersøkelsens design og spørsmål er av en slik karakter at svarene er påvirket av adferdsendringer under pandemien.

1.3 Utvalgsramme

Populasjonsgrunnlaget er Norsk Gallups aksesspanel. Panelet er et forhåndsrekruttert utvalg av personer over 15 år som er villige til å delta undersøkelser (p.t. ca. 40.000 personer). Deltagerne er rekrutterte *tilfeldig* gjennom andre telefon- (fast- og mobil) og postale undersøkelser, og utgjør et *aktivt* panel.³⁸

1.4 Utvalgstreking

Panelets størrelse tilsier at det er mulig å trekke representative utvalg fra dette til ulike undersøkelser.

Paneldeltakernes bakgrunnskjennetegn er allerede kartlagt, og brukes til å rette undersøkelsen direkte mot målgruppen. Panelutvalg kan dermed tilrettelegges med større grad av presisjon enn hva som vanligvis er mulig gjennom andre metoder, ettersom paneldeltakernes bakgrunn er kjent på utsendingstidspunktet. Blant annet er det mulig å stratifisere for utdanning, ettersom personer med internettilgang gjennomgående har noe høyere utdanningsnivå enn befolkningen ellers.

Populasjonen er stratifisert etter alder, kjønn, bosted og to-delt utdanningsnivå (Tabell 1– utdanning, se tabell 5), forut for utvalgstilretteleggingen.

Tabell 1. Populasjon etter alder, kjønn og bosted. Prosent, N=4.270.189.

Bosted	Kjønn	Alder				Total
		18-29 år	30-44 år	45-59 år	60-89 år	
1-Oslo og omegn	Menn	2,6	3,9	3,3	3,0	12,8
	Kvinner	2,7	3,7	3,1	3,2	12,8
	Sum	5,2	7,6	6,4	6,2	25,5
2-Resten av Østlandet	Menn	2,3	3,0	3,4	4,1	12,9
	Kvinner	2,1	2,9	3,4	4,5	12,8
	Sum	4,4	5,9	6,8	8,6	25,7
3-Sør- og Vestlandet	Menn	3,2	4,1	4,0	4,4	15,7
	Kvinner	3,0	3,9	3,8	4,6	15,2
	Sum	6,1	8,0	7,8	9,1	31,0
4-Trøndelag og Nord-Norge	Menn	1,9	2,2	2,3	2,7	9,1
	Kvinner	1,7	2,0	2,2	2,8	8,7
	Sum	3,6	4,2	4,4	5,5	17,8
5-Total	Menn	10,0	13,2	13,1	14,2	50,4
	Kvinner	9,4	12,5	12,5	15,2	49,6
	Sum	19,4	25,7	25,5	29,4	100,0

Med Regionreformen er landets fylkesinndeling justert. Den fire-delte regioninndelingen fra og med 2020 er tilrettelagt med henblikk på å være så lik den tilsvarende tidligere inndelingen som mulig. Blant

³⁸ En nyere internasjonal sammenstilling av ikke-sannsynlighetsutvelging og sannsynlighetsutvelging i paneldesign i valgundersøkelser viser at sistnevnte viser bedre nøyaktighet og er klart anbefalelsesverdig.

annet er tidligere «Oslo/Akershus» nå erstattet av «Oslo og omegn». Den nye kategorien inkluderer Oslo, samt de kommunene som tidligere utgjorde Akershus.³⁹

Respondentene trekkes tilfeldig innenfor strataene.

1.5 Ønsket utvalg

Ønsket utvalg er inntil 3.800 respondenter (maksimalt antall gitt budsjetttramme og tid til datainnsamling), hentet tilfeldig fra målgruppen som i de tidligere kartleggingene. SIFO ønsket også denne gang utdannings-stratifisering så langt det ville la seg gjøre.

Kartleggingens tema, samt intervjuets lengde, vil ellers kunne være styrende for hvem som deltar eller ikke.

2. DATAINNSAMLING

2.1 Metode

Undersøkelsen er gjennomført over Internett. Ettersom de fleste nordmenn etter hvert har fått nettilgang, brukes nettet i stigende utstrekning til intervjuundersøkelser.

Web-basert design gir stor fleksibilitet i utformingen av spørreskjemaet, og tillater for eksempel komplekse spørsmålsbatterier og filterstrukturer (slik tilfellet er i denne undersøkelsen), avspilling av lyd, visning av bilder (logoer) etc. Elektronisk kommunikasjon gir rask gjennomføring til lav kostnad. Særlig koplet mot aksesspanel er dette en effektiv metode, både i forhold til utvalgets kvalitet og innsamlingskostnad.

Spørreskjemaet er sendt ut som e-post med invitasjon til deltakelse, sammen med link til spørreskjemaets adresse på Internett.

2.2 Spørreskjemaet

SIFO har laget utkast til spørreskjema, som er justert og endelig tilrettelagt i samarbeid med Kantar. Skjemaet følger i det vesentlige malen fra tidligere, med enkelte tilpasninger for å måle effekter «post-pandemi». Det består av 56 spørsmål – der enkelte er integrert i spørsmålsbatterier. Ettersom Aksesspanelet inneholder ulike typer bakgrunnsinformasjon på respondentene, legges disse til databasen i etterkant.⁴⁰

Respondentenes kommentarer til undersøkelsen ligger som egen variabel på datafilen (SatisfactionQ3).

Intervjuets lengde i en standard befolkningsundersøkelse (avhengig av tema/motivasjon), påvirker både rekrutteringsmuligheter, frafall underveis i utfyllingen samt svar kvalitet mot slutten av intervjuet. 15 minutter settes gjerne som øvre grense for et web-intervju. Median intervjutid i denne undersøkelsen er 12 minutter.

2.3 Feltperiode

Datainnsamlingen er foretatt medio-ultimo mars 2023. Feltarbeid gjennomføres normalt med ca 1.000 respondenter per uke, og med sikte på å nå bredest mulig ut i målgruppen. Etter oppstart den 24.02,

³⁹ SSBs standard inndeling i «Oslo og Viken» tillegger uforholdsmessig stor andel av befolkningen i denne ene kategorien (ca. 39%) og tilsvarende liten andel i «Innlandet» (5%).

⁴⁰ Bakgrunnskjemaet består av en «obligatorisk» og en «frivillig del». Mens all informasjon i førstnevnte løpende oppdateres, vil det kunne være huller i den «frivillige» informasjonen. Dersom egenskaper fra sistnevnte er viktige for analysen, må spørsmålene stilles i skjemaet for respondenter som ikke har oppdatert informasjon.

ble undersøkelsen testet i felt den 02.03. Det faktum at feltarbeidet ville avsluttes inn mot påsken ville da kunne medføre behov for avslutning av feltperiode før hele utvalget var fylt opp.

Pilot-data ble sendt SIFO for vurdering den 21.03. Påfølgende utvalg og påminnelser ble sendt fortløpende. Mot slutten av feltperioden ble det behov for å styre utvalgene mot de yngre respondentene. Feltarbeidet ble avsluttet den 31.03.2023.

3. ENDELIG UTVALG

3.1 Respons

Responser i en undersøkelse rettet mot et aksesspanel vil avvike fra andre undersøkelsesdesign, ettersom respondentene er forhåndsrekrutterte til å delta.

Undersøkelsen ble sendt ut til 10.305 respondenter. Utvalget «oversamples» i utgangspunktet ikke ut over forventet inntekt: Selv om dette vil kunne gi raskere gjennomføring, vil personer som er lett tilgjengelige kunne bli overrepresenterte i utvalget. Tilsvarende er utvalget sendt ut sekvensielt i henhold til faktisk inntekt (Tabell 2).

Tabell 2. Respons. Antall.

Status	Antall
Utsendinger	10305
Ikke kontakt	6330
Kontakt	3975
<u>Frafall:</u>	
Ufullstendig utfylling	191
Vil ikke delta - self screening*	-
Teknisk problem	-
Intervju	3784

Undersøkelsen åpnet av 3.964 respondenter (39%). Blant kontaktede har 191 ikke returnert fullstendig besvarelse. De 3.773 respondentene, som har besvart undersøkelsen, utgjør 95% av dem som har åpnet den og 37% av alle utsendte invitasjoner.

Andelen unge under 30 år var etter halvgått løp noe underrepresentert i utvalget. I siste halvdel av feltperioden ble invitasjoner som nevnt rettet særlig mot denne aldersgruppen. Rekruttering av de unge trekker kontaktraten ned, ettersom disse er vanskeligere å nå ut til med befolkningskartlegginger enn de eldre.

Etttersom undersøkelsen stenges når ønsket antall respondenter er oppnådd, har de sist ankomne respondentene ikke hatt anledning til å delta, og responsen underestimeres i så fall i forhold til totalt antall utsendte skjemaer.

3.2 Endelig utvalg

Det endelige utvalget sammenliknes med befolkningskjennetegnene, for å vurdere eventuelle systematiske avvik (Tabell 3).

Tabell 3. Utvalg (uvektet) etter alder, kjønn og bosted. Prosent, n=3.773.

Bosted	Kjønn	Alder				
		18-29 år	30-44 år	45-59 år	60-89 år	Total
1-Oslo/Akershus	Menn	2.0	3.6	3.6	4.3	13.5
	Kvinner	3.2	3.4	3.4	3.7	13.8
	Sum	5.2	6.9	7.1	8.1	27.2
2-Resten av Østlandet	Menn	1.2	2.8	4.1	3.9	12.0
	Kvinner	1.6	3.9	3.5	3.7	12.7
	Sum	2.8	6.7	7.6	7.6	24.7
3-Sør- og Vestlandet	Menn	1.8	3.7	4.8	4.6	15.0
	Kvinner	2.2	3.9	4.7	4.2	14.9
	Sum	4.0	7.6	9.5	8.9	29.9
4-Trøndelag og Nord-Norge	Menn	1.2	2.1	2.8	2.5	8.6
	Kvinner	2.0	2.4	2.6	2.5	9.5
	Sum	3.2	4.6	5.4	4.9	18.1
5-Total	Menn	6.2	12.2	15.3	15.3	49.0
	Kvinner	9.0	13.6	14.2	14.1	51.0
	Sum	15.3	25.8	29.5	29.5	100.0

Tabellen viser utvalgets fordeling etter kjønn og alder og bosted, og kan sammenstilles med befolkningsfordelingen (Tabell 1). 11 respondenter er uten bostedsinformasjon.

Utvalget følger befolkningens demografiske fordeling. Størst avvik er noe underrapportering blant de yngste under 30 år (-4,1 prosentpoeng) til fordel for 45-59 åringer. Oslo er overrapportert med 1,7 prosentpoeng og kvinner med 1,4 prosentpoeng.

Vi nevnte ovenfor at internettpopulasjonen har et noe høyere utdanningsnivå enn befolkningen ellers, og at utvalgstilretteleggingen tilstreber utdanningsstratifisering.

Sammenlikning av utvalgsundersøkelsen med offisiell utdanningsstatistikk er imidlertid ikke rett frem. Dels er aldersintervallene og referansetidspunktene ulike, og undersøkelsens begreper er ikke eksakt sammenliknbare med begrepene anvendt i offentlig statistikk (Utdannings-statistikken tar blant annet hensyn til hvilket år utdanningen er avsluttet). Dessuten vil respondentene ha vansker med å plassere seg i forhold til de «offisielle» kriteriene. Endelig tenderer respondentene til å overrapportere eget utdanningsnivå, særlig i forhold til korte utdanninger ut over videregående skole.

Tabell 4 Befolkning 16+ og utvalg 18+ (uvektet) etter utdanningsnivå. Prosent.

Utdanningsnivå	Befolkning 16+ ¹	Befolkning 18+ ²	Utvalg 18-89
Grunnskole	26.5	23.0	6.8
Fagutdanning		3.1	15.8
Videregående	37.8	37.6	38.3
Univ./høyskole - kort	23.4	25.4	21.9
Univ./høyskole - lang	9.5	10.9	17.2
Sum	100.1	100.0	100.0
N/n	4.265.963	4.261.851	3784

Utvalgets utdanningsfordeling er, med disse forbeholdene, om lag i tråd med befolkningen (Tabell 4). Det vil si, personer med lang universitetsutdanning er muligens noe overrepresenterte på bekostning av fagutdannede.⁴¹

Vurdert etter frafall og demografisk fordeling, er utvalget sammenliknbart med utvalgene fra tidligere.

3.3 Vekting av endelig utvalg

Det endelige utvalget er vektet etter kjønn, alder, bosted (4 regioner) og utdanningsnivå (2 kategorier), tilsvarende befolkningsfordelingen.

Vektene fordeler seg som følger (Tabell 6):

Tabell 6. Vektenes fordeling. Antall og gjennomsnitt.

Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Antall vektet	3784	.68832	1.51803	1.0000000	.16237129
Valid N (listwise)	3784				

⁴¹ Andelen med «fagutdanning» er høyere enn i den offisielle registerbaserte statistikken, og overlapper muligens andelen med videregående yrkesutdanning

Report

Antall vektet						
Registrer kjønn	Stdalder	Stdgeo	Mean	N	Std. Deviation	
Mann	Under 30	Oslo og Omegn	1.2204405	75	.08920051	
		Rest Østland	1.4035906	45	.10351313	
		Sør-Vestland	1.4109974	69	.10160440	
		Tr.lag/Nord-Norge	1.3203514	46	.09716464	
		Total	1.3310196	235	.12722817	
	30-44	Oslo og Omegn	.9211509	134	.06747705	
		Rest Østland	1.0763269	106	.07585351	
		Sør-Vestland	1.0610517	139	.07525954	
		Tr.lag/Nord-Norge	.9893618	80	.07246572	
		Total	1.0112418	459	.09718725	
	45-59	Oslo og Omegn	.8146041	136	.05428637	
		Rest Østland	.9315622	154	.06249437	
		Sør-Vestland	.9232378	182	.06050665	
		Tr.lag/Nord-Norge	.8689620	105	.05849753	
		Total	.8899775	577	.07569799	
	60+	Oslo og Omegn	.9580192	163	.06619623	
		Rest Østland	1.0962055	148	.07595564	
		Sør-Vestland	1.0872490	175	.07365686	
		Tr.lag/Nord-Norge	1.0205941	93	.07158179	
		Total	1.0424514	579	.09262262	
	Total	Oslo og Omegn	.9486428	508	.14323450	
		Rest Østland	1.0661175	453	.15298953	
		Sør-Vestland	1.0675095	565	.16358878	
		Tr.lag/Nord-Norge	1.0063005	324	.15958847	
		Total	1.0238086	1850	.16305652	
	Kvinne	Under 30	Oslo og Omegn	1.1374120	122	.08249871
			Rest Østland	1.3305371	61	.09674202
			Sør-Vestland	1.2925533	82	.09464742
			Tr.lag/Nord-Norge	1.2270533	76	.09014274
Total			1.2292447	341	.11762168	
30-44		Oslo og Omegn	.8731531	127	.06281812	
		Rest Østland	1.0190525	147	.06672007	
		Sør-Vestland	.9949555	147	.06967298	
		Tr.lag/Nord-Norge	.9481779	92	.06345264	
		Total	.9633177	513	.08704780	
45-59		Oslo og Omegn	.7639609	130	.04971300	
		Rest Østland	.8685978	132	.05917326	
		Sør-Vestland	.8602887	176	.05760433	
		Tr.lag/Nord-Norge	.8106565	98	.05522974	
		Total	.8298973	536	.06992396	
60+		Oslo og Omegn	.8971947	141	.06140435	
		Rest Østland	1.0277995	140	.07008914	
		Sør-Vestland	1.0167298	159	.06871054	
		Tr.lag/Nord-Norge	.9539590	93	.06690818	
		Total	.9770631	533	.08592860	
Total		Oslo og Omegn	.9143732	520	.14843414	
		Rest Østland	1.0198132	480	.15338796	
		Sør-Vestland	1.0023381	564	.15346615	
		Tr.lag/Nord-Norge	.9711725	359	.16083636	
		Total	.9770952	1923	.15888361	
Total		Under 30	Oslo og Omegn	1.1690219	197	.09401801
			Rest Østland	1.3615504	106	.10561400
			Sør-Vestland	1.3466768	151	.11411318
			Tr.lag/Nord-Norge	1.2622313	122	.10300072
	Total		1.2707675	576	.13143137	
	30-44	Oslo og Omegn	.8977956	261	.06942051	
		Rest Østland	1.0430489	253	.07601448	
		Sør-Vestland	1.0270792	286	.07952672	
		Tr.lag/Nord-Norge	.9673332	172	.07066172	
		Total	.9859485	972	.09499279	
	45-59	Oslo og Omegn	.7898536	266	.05785874	
		Rest Østland	.9025017	286	.06851885	
		Sør-Vestland	.8922907	358	.06690222	
		Tr.lag/Nord-Norge	.8408145	203	.06387204	
		Total	.8610440	1113	.07888278	
	60+	Oslo og Omegn	.9298078	304	.07076763	
		Rest Østland	1.0629526	288	.08066734	
		Sør-Vestland	1.0536785	334	.07949233	
		Tr.lag/Nord-Norge	.9872765	186	.07674921	
		Total	1.0111097	1112	.09522046	
	Total	Oslo og Omegn	.9313080	1028	.14682098	
		Rest Østland	1.0422953	933	.15485338	
		Sør-Vestland	1.0349526	1129	.16185940	
		Tr.lag/Nord-Norge	.9878365	683	.16108745	
		Total	1.0000000	3773	.16260788	

Forbruksforskningsinstituttet SIFO ved OsloMet – storbyuniversitetet har et spesielt ansvar for å bidra til kunnskapsgrunnet for forbrukerpolitikken i Norge og skal utvikle ny kunnskap om forbruk, forbrukerpolitikk og forbrukernes stilling og rolle i samfunnet.

SIFOs kjerneområder er:

- Bærekraftig forbruksutvikling
- Klær
- Markedsbasert velferd
- Teknologi og digitalisering
- Mat, matkultur og ernæring